

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Komparace nezávislosti ČNB a ECB

Comparison of the Independence of the CNB and ECB

Student: Monika Petličarovská

Vedoucí diplomové práce: Ing. Kateřina Dvoroková

Ostrava 2010

Zadání diplomové práce

Místopřísežné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně. Všechny použité zdroje uvádím v seznamu použitých pramenů a literatury.

Děkuji vedoucí práce Ing. Kateřině Dvorokové za odbornou pomoc při tvorbě diplomové práce. Děkuji také své rodině za podporu a zázemí, které mi poskytovala po dobu mého studia.

Valašské Meziříčí
20. dubna 2010

Podpis

Obsah

1 Úvod	7
2 Teoretická východiska centrálního bankovníctví a institucionální aspekty ČNB a ECB	9
2.1 Historie vzniku centrálních bank	9
2.2 Charakteristika centrálních bank	13
2.2.1 Cíle centrální banky	13
2.2.2 Funkce centrální banky	14
2.2.3 Nástroje měnové politiky	18
2.3 Institucionální aspekty České národní banky	23
2.3.1 Orgány České národní banky	24
2.3.2 Úkoly České národní banky	26
2.4 Institucionální aspekty Evropské centrální banky	29
2.4.1 Orgány Evropské centrální banky	30
2.4.2 Úkoly Evropské centrální banky	33
2.5 Shrnutí teoretických východisek a institucionálních aspektů	34
3 Komparace nezávislosti CB – teoreticko – metodologická východiska a empirické studie ..	36
3.1 Teoreticko-metodologická východiska nezávislosti centrálních bank	36
3.2 Empirické studie zabývající se nezávislostí centrálních bank	41
3.3 Odpovědnost	45
3.4 Kredibilita	47
3.5 Transparentnost	48
3.6 Shrnutí teoreticko - metodologických východisek a empirických studií	51
4 Komparace nezávislosti ČNB a ECB	53
4.1 Komparace nezávislost ČNB a ECB – dle prezentovaných postojů	53
4.1.1 Jak svou nezávislost prezentuje ČNB	53
4.1.2 Jak svou nezávislost prezentuje ECB	54
4.1.3 Komparace prezentovaných postojů ČNB a ECB	55

4.2 Komparace nezávislosti ČNB a ECB – dle zvolených indexů.....	58
4.3 Shrnutí komparace nezávislosti ČNB a ECB	64
5 Závěr.....	65
Seznam použité literatury	68

1 Úvod

Nezávislost centrálních bank je v posledních letech často debatovaným tématem jak na úrovni ekonomů, tak v politických kruzích. Nezávislost centrální banky je totiž klíčová pro plnění jejího hlavního cíle, kterým je ve většině případů stabilní cenová hladina. Pokud totiž dochází ke zvyšování inflace, objeví se negativní důsledky na ekonomiku. Aby tyto důsledky vláda redukovala, mohla by se snažit ovlivňovat centrální banku přijímat taková opatření, která by pomohla k ekonomickému růstu. Ten by byl však jen krátkodobý a z dlouhodobého hlediska by došlo k tomu, že by se inflace ještě zvýšila. Právě díky určité míře nezávislosti centrální banky nemůže docházet k těmto tlakům ze strany politiků. Dalšímu zkoumání ovšem podléhá také optimální míra nezávislosti, protože absolutní nezávislost naopak nahrává tomu, že by centrální banka měla absolutní moc nad měnovou politikou.

Téma mé diplomové práce jsem si vybrala právě proto, že je tato problematika velice zajímavá a neustále aktuální. Není tomu ani tak dávno, kdy vznikla právě Evropská centrální banka a sama řešila problém, jakou míru nezávislosti nastavit, aby mohla fungovat co nejlépe nezávisle na politické moci.

Ve své práci se pokusím čtenářům poskytnout odborný výklad problematiky nezávislosti CB tak, aby byl pochopitelný i pro laiky. Dále pak provedu měření nezávislosti obou centrálních bank, které jasně ukáže právě míru nezávislosti obou institucí, a následně provedu komparaci naměřených výsledků pro zjištění, která centrální banka je nezávislejší.

Cílem mé diplomové práce je provést objektivní komparaci nezávislosti České národní banky a Evropské centrální banky a zjistit, která z komparovaných centrálních bank dosahuje vyšší míry nezávislosti.

Hypotéza: Při měření nezávislosti České národní banky a Evropské centrální banky předpokládám, že větší nezávislosti dosáhne právě Evropská centrální banka, protože je v literatuře popisována jako pravděpodobně nejnezávislejší centrální bankou na světě.

V první kapitole, která bude nazvána Teoretická východiska centrálního bankovníctví a institucionální aspekty ČNB a ECB, se budu zabývat historickým pozadím vzniku centrálního bankovníctví. Dále zde zahrnu obecnou charakteristiku centrálních bank tedy jejich cíle, funkce a nástroje. Druhá polovina kapitoly bude poté zaměřena na institucionální aspekty fungování České národní banky a Evropské centrální banky. Což v sobě zahrnuje vymezení právního zakotvení, orgánů a úkolů obou institucí.

Druhá kapitola bude věnována teoretickým východiskům nezávislosti centrálních bank a rešeršům empirických studií, které řeší problematiku nezávislosti centrálních bank. Kapitola bude členěna do pěti částí. První část bude rekapitulovat historii vývoje diskusí na téma nezávislost CB a vysvětlí důvody posílení nezávislosti CB. Podstatné bude také formulování argumentů pro a proti nezávislosti CB, kde si bude moci čtenář sám vytvořit názor na danou problematiku. Druhá část s názvem empirické studie se již bude zaměřovat na samotné měření nezávislosti CB, které bude rozčleněno na měření *de jure* a *de facto*. K tomuto členění budou následně přiřazeny jednotlivé empirické studie, včetně metod měření nezávislosti CB. V následujících třech částech této kapitoly budou vymezeny pojmy, které přímo souvisí s nezávislostí CB, a to odpovědnost, kredibilita a transparentnost.

Třetí a zároveň praktická část diplomové práce, bude zaměřena na samotnou komparaci nezávislosti České národní a Evropské centrální banky. Tato kapitola bude koncipována tak, že v první části bude čtenář zasvěcen do nezávislosti, jak ji prezentují samotné instituce, což bude následně zhodnoceno. V druhé části bude již následovat vlastní komparace, která bude provedena pomocí dvou zvolených indexů.

Teoretická východiska jsou čerpána především z odborné literatury, další důležité informace jsou získány z webových stránek obou institucí. Praktické základy poskytly empirické studie zabývající se nezávislostí centrálních bank a dokumenty zveřejněné na webových stránkách obou institucí.

2 Teoretická východiska centrálního bankovníctví a institucionální aspekty ČNB a ECB

Tato kapitola je věnována historickému pozadí vzniku centrálního bankovníctví a zahrnuje také charakteristiku centrálních bank tedy jejich cíle, funkce a nástroje. Druhá polovina kapitoly je potom zaměřena na institucionální aspekty fungování České národní banky a Evropské centrální banky.

2.1 Historie vzniku centrálních bank

Vznik centrálního bankovníctví je považován za novou éru bankovního systému. Vzniká dvoustupňový bankovní systém, kde první stupeň představuje centrální banka, a ve stupni druhém se nacházejí banky komerční. V současné době lze říci, že dvoustupňový bankovní systém existuje ve většině ekonomik světa. Vznik bankovníctví souvisel se vznikem a vývojem peněz. První zárodky bankovní činnosti jsou spojeny s používáním mincí již ve starověku, kde sloužily jako prostředek směny. Další pokrok je vyvolán rozvojem mezinárodního obchodu a vznikem obchodních společností, které začaly realizovat výhodné, finančně nákladné transakce, které nemohly být prováděny jednotlivci. Následoval vznik obchodně - finančních společností a oddělení finanční části do samostatné činnosti. Velkou úlohu v období 12. - 14. století sehrála Itálie, ze které se velké bankovní domy rozšířily do celé Evropy. Zeměpisné objevy a jejich financování motivovaly k využívání bankovních domů jak soukromé společnosti, tak státy.

Centrální banky byly primárně zakládány ze dvou důvodů:

- úvěrování státních institucí a panovníků,
- vedení účtů pro vládu.

Centrální banky vznikaly ze dvou hlavních důvodů. Prvním důvodem byl velice častý problém se sklonem panovníků a vlád k utrácení. Pro vlády či panovníky proto bylo založení své vlastní centrální banky, která vždy dodá chybějící zdroje ve státní pokladně, velice lákavé. Svou úlohu sehrály centrální banky i v dobách válek, kdy také financovaly státní deficity. Nerozvážené krytí státních dluhů, především v podobě bankovek, vedlo k velkému zadlužování

vlád a panovníků a ke vzniku vážných měnových problémů. Druhým důvodem bylo vedení účtů pro vládu a zabezpečování efektivního platebního styku.

Za další důvod vzniku centrálních bank lze označit centralizaci emise peněz, bankovek a mincí, neboť před vlastním vznikem centrálních bank byla tato činnost značně roztržena. Později lze důvody existence centrálních bank spatřovat především v provádění monetární a kurzové politiky s cílem stabilizace měny, regulace druhého stupně bankovního systému s cílem bezpečnosti.

Ve srovnání s obchodními bankami, se centrální banky začaly zakládat až v 17. století. Podle *Kapounka (2009)* vznikaly centrální banky dvěma způsoby:

- byly vytvořeny z již existujících obchodních bank,
- anebo založením banky nové.

Názory na vznik centrálního bankovníctví v Evropě se velice různí. V Evropě do 17. století převažovaly komoditní peníze, nejčastěji v podobě zlata a stříbra. Avšak již tehdy existovaly tzv. „přísliby k zaplacení“¹. Které byly ovšem po pětset let známé v Asii i Evropě. Středověcí templářští rytíři pravděpodobně vedli raný prototyp centrálního bankovního systému, když jejich přísliby k zaplacení byly široce uznávány a jejich aktivity tak vedly k základům moderního bankovního systému. Ve stejné době mongolský vládce Kublai Khan představil „měnu z nařízení“², která nebyla plně kryta drahým kovem ale musela být akceptována jako platidlo. Ale především to byl kolonialismus a vznik velkého globálního trhu, který si žádal vznik řízeného bankovního systému *Revenda (2001)*.

První centrální bankou vůbec byla centrální banka Velké Británie v roce 1694, s cílem řešení financování válečných výdajů. Protože válečná politika a militarismus byly drahé a britská vláda zjistila (v 90. letech 17. století), že státní pokladna je prázdná a pověst vlády velmi pošramocená, byla v roce 1693 vytvořena komise Dolní sněmovny, která měla zjistit, jak získat peníze na válečné operace. K této komisi se dostavil jistý ambiciózní skotský příznivec, William Paterson, který v zájmu své vlastní finanční skupiny přednesl pozoruhodný nový návrh Parlamentu. Na oplátku za několik důležitých speciálních privilegií daných

---

¹ „Přísliby k zaplacení“ volně přeloženo z anglického originálu „promises to pay“.

² „Měna z nařízení“ volně přeloženo z anglického originálu „fiat currency“ neboli „government's order money“.

státem, Paterson a jeho skupina vytvořili *Bank of England*, která emitovala nové bankovky, z nichž většina byla použita na financování anglického deficitu. Paterson se svou skupinou byli velmi ochotni nakupovat vládní dluhopisy, za předpokladu, že tak mohou činit nově vytvořenými bankovkami, které s sebou nesly řadu speciálních privilegií.

Byl to skvělý počín pro Patersonovu společnost a vláda měla prospěch z banky, která financuje vládní dluhy³. Jakmile byla *Bank of England*, v roce 1694, autorizována britským parlamentem, sám král Vilém a další členové parlamentu neváhali, a stali se podílníky v této nové továrně na peníze, kterou právě vytvořili *Rothbard (2008)*.

Jako příklad první centrální banky, vytvořené z již existující obchodní banky, lze uvést příklad Švédské centrální banky. Ta vznikla přeměnou soukromé obchodní banky Rikets Standers Bank, založené roku 1656. Po svém úpadku byla vládou reorganizována a znárodněna v letech 1664 – 1668. Následně plnila funkce klasické obchodní banky, navíc ale „z pověření krále“ od roku 1697 začala vystupovat jako oficiální centrální banka Švédska, sloužila v podobě banky vlády (včetně úvěrování státní pokladny) a regulovala množství emitovaných bankovek (v rámci tehdejších možností). Emisní monopol však získala nejdříve Privilegovaná Rakouská národní banka (1817).

Oproti tomu, některé centrální banky vznikly poměrně nedávno: Centrální banka Lucemburska (1998), Spojených arabských emirátů (1980), Brazílie (1965) a Islandu (1961). Zajímavostí je, že některé země centrální banky nemají vůbec (Andorra, Lichtenštejnsko, San Marino, Vatikán) nebo jejich funkci vykonává měnová rada (Bahrajn, Brunej, Singapur, Argentina, Estonsko, Litva).

První centrální bankou na dnešním území České republiky, která plnila funkci centrální banky, byla Vídeňská městská banka založená roku 1705. Následovala Privilegovaná⁴ rakouská národní banka, soukromá akciová společnost založená 1. června 1816. Jejím cílem bylo obnovení finančního systému po napoleonských válkách. V roce 1878

---

³ Nutno podotknout, že vynález státovek byl učiněn teprve nedávno v Massachussetts v roce 1690.

⁴ Označení privilegovaná souviselo s jejím jedinečným právem emitovat bankovky, jako jediná banka v tehdejším Rakousku.

byla založena Rakousko - Uherská banka, která se stala výhradním emitentem hotovostních peněz na celém území Rakouska - Uherska.

Po vzniku samostatné Československé republiky 28. 10. 1918 vykonával až do 31. 3. 1926 funkci centrální banky státní Bankovní ústav při tehdejším ministerstvu financí. V roce 1926 byla zřízena podle zákona o akciové bance cedulové ze dne 14. dubna 1920 č. 347 Sb. zákonů a nařízení, změněného a doplněného zákonem ze dne 23. dubna 1925 č. 102 Sb. zákonů a nařízení Národní banka Československá. Národní banka Československá se stala vrcholným orgánem, který spravoval českou korunu, jejím cílem bylo dosáhnout zlaté parity. Od 1. 4. 1950 převzala funkci centrální banky v podmínkách centrálně plánované ekonomiky Státní banka Československá. Peněžní reforma v roce 1953 vyvrcholila v roce 1958 centralizací bankovního systému, Státní banka Československá převzala financování a úvěrování investiční výstavby. Dosavadní vykonavatel této činnosti, Investiční banka, byla odsunuta do role nevýznamné banky pověřené depozitními operacemi (úschova a správa cenných papírů), s výhledem pozdější likvidace. V roce 1965 byly převedeny pravomoci na úseku zahraničně obchodních operací na Československou obchodní banku. I přesto lze systém centrálního bankovníctví považovat až do roku 1989 za jednostupňový.

V roce 1989 byla Státní banka Československá rozdělena na tři subjekty. „Novou“ Státní banku Československou, která se přetvářela na centrální banku tržního typu a dvě obchodní banky, Komerční banku Praha a Všeobecnou úvěrovou banku Bratislava. Systém centrálního bankovníctví tak lze považovat za dvoustupňový. Od 1. ledna 1993 plní funkci centrální banky v ČR Česká národní banka, dle zákona č. 6/1992 Sb. *Revenda (2001)*.

2.2 Charakteristika centrálních bank

Centrální banka má nezastupitelné místo v moderním bankovním systému. Banka spravuje měnu státu (s výjimkou zemí Eurozóny – tam tuto roli převzala ECB), dohlíží nad činností obchodních bank (uvaluje nucené správy), poskytuje jim úvěry, licence a stanovuje podmínky pro činnost obchodních bank. Vede účet státního rozpočtu.

Dále sleduje počet peněz (vydává i stahuje peníze z oběhu, množství peněz v oběhu také ovlivňuje vydáváním či nákupem dluhopisů), spravuje rezervy v zlatě a cizích měnách. Hlavním nástrojem banky je stanovení úrokové sazby, od které se odvíjejí sazby jednotlivých obchodních bank.

2.2.1 Cíle centrální banky

Vymezení cíle, nebo souboru cílů, centrální banky je jedním z nejdůležitějších předpokladů jejího efektivního a úspěšného fungování. Proto je velice důležité tyto cíle formulovat obecně v zákoně upravujícím CB. V případě ČR je to Zákon 6/1993 o České národní bance, § 2. ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 335/2002 Sb.: „Hlavním cílem ČNB je péče o cenovou stabilitu. Pokud tím není dotčen její hlavní cíl, Česká národní banka podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu. Česká národní banka jedná v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství“ *Zákon o ČNB (2002)*. Je však nutné říci, že v zákonech o CB nalezneme jen obecné cíle platné delší období, aby byla zajištěna stabilita činnosti centrální banky i při změnách vlád. Dále pak jsou stanovovány cíle na určité období, které bance ukládá především vláda, ale i banka sama.

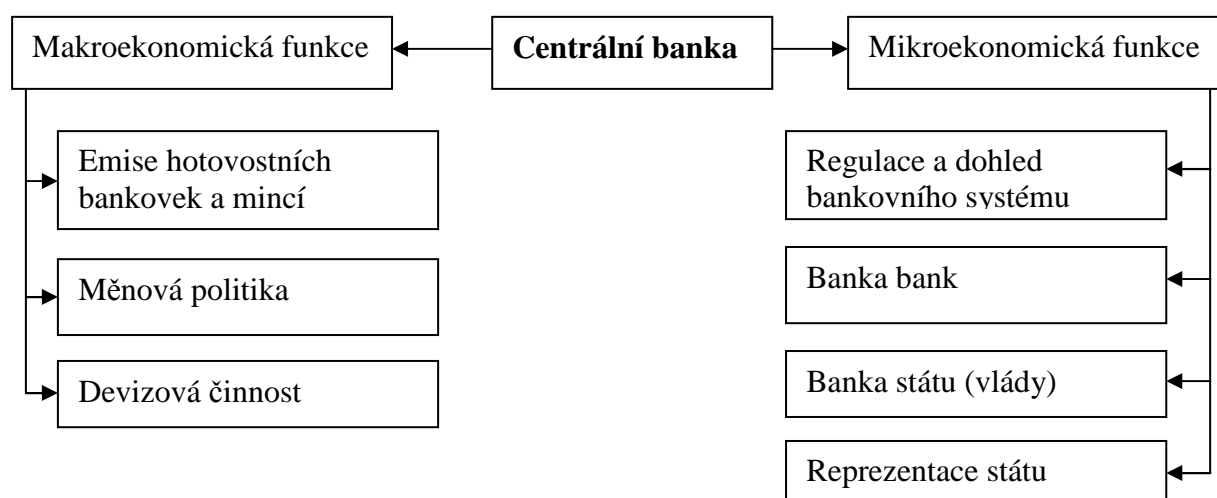
Základním cílem je péče o zdravý měnový vývoj (stabilitu měny), kterou můžeme chápat ve dvou rovinách. Vnitřní stabilita měny, kde stabilita cen v tuzemské měně a její úroveň je vyjadřována mírou inflace. Nebo vnější stabilita měny, kde je sledován vývoj měnového kurzu dané měny k zahraničním měnám. Třetí možností jsou zprostředkované cíle měnové politiky, mezi které patří nabídka peněz a úrokové sazby.

V posledních desetiletích je činnost CB vymezována některými z těchto cílů. A to udržování stability cenové hladiny, zachování stability měnového kurzu domácí měny, zachování stability finančních trhů, dále pak stabilizace úrokových sazeb, udržování rovnováhy platební bilance, podpora ekonomického růstu a podpora zaměstnanosti obyvatelstva *Pavlát (2004)*.

2.2.2 Funkce centrální banky

Lze říci, že centrální banky ve vyspělých státech mají v zásadě stejnou náplň činností. Jejich základní funkce jsou rozděleny na makroekonomické a mikroekonomické (viz obr. 2.1). Makroekonomická funkce v sobě zahrnuje provádění měnové politiky, emisi hotovostních peněz a devizovou činnost. Naproti tomu mikroekonomická funkce zahrnuje regulaci a dohled bankovního systému a platební styk. Dále centrální banka vystupuje vůči veřejnosti a zahraničí jako reprezentant státu v měnové oblasti. Někdy se také za mikroekonomickou funkci uvádí postavení centrální banky jako banky státu. Obě funkce jsou vzájemně provázané. Při plnění makroekonomické funkce je hlavním cílem stabilní měnový vývoj, u mikroekonomické funkce je cílem bezpečnost, spolehlivost, efektivnost a důvěryhodnost bankovního systému v zemi. Při plnění těchto funkcí je centrální banka nezastupitelná v každé vyspělé tržní ekonomice.

Obr. 2.1 Funkce centrální banky v tržní ekonomice

Zdroj: REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. vyd. Praha: Management Press, 2001. s. 42. ISBN 80-7261-051-1.

Měnová politika

Je nejvýznamnější funkcí centrální banky. Využívá měnově politické nástroje, kterými ovlivňuje, v závislosti na zvolené měnové politice, množství peněz v oběhu, úrokové sazby, popř. měnový kurz. Měnovou politikou se tedy CB snaží o regulaci množství peněz v oběhu a tím dosahuje určitých cílů. Nejdůležitějším cílem je přitom dosáhnout měnové rovnováhy, kterou můžeme charakterizovat jako rovnost mezi skutečným množstvím peněz v oběhu a ekonomicky nutným množstvím peněz v oběhu. Dříve byly hlavní formou peněz hotovostní peníze. Dnes s rozvojem bezhotovostní formy peněz získává měnová politika stále větší význam. Mimo jiné proto, že centrální banka již není jejich jediným emitentem. Kromě centrální banky mohou emitovat bezhotovostní peníze i všechny obchodní a další banky, které přijímají prostředky od nebankovních klientů na běžné účty a poskytují jim bezhotovostní úvěry připisováním daných částek na jejich běžné účty. Centrální banka bezhotovostní peníze emituje stejným způsobem, a to tím, že přijímá vklady od obchodních bank v podobě povinných minimálních rezerv a poskytuje těmto bankám bezhotovostní úvěry také formou připsání dané částky na jejich účty rezerv. V dnešní době tedy není emise peněz jen v rukou centrální banky.

Emise hotovostního oběživa

Centrální banka je jedinou bankou ve státě, která má oprávnění emitovat hotovostní peníze. Je tedy emisním monopolem, který se vztahuje na bankovky a v mnoha zemích i na mince. Emisní monopol centrální banky je těsně spojen se stanovením hotovostních peněz jako zákonného platidla, z čehož vyplývá povinnost všech subjektů v daném státě přijímat tyto peníze k úhradě svých pohledávek. Moderní emise hotovostních peněz probíhá prostřednictvím komerčních bank, které získávají hotovostní peníze od centrální banky buď přijetím úvěru od centrální banky, nebo prodejem určitých aktiv (zejm. cenných papírů, deviz). Banka má ze zákona výkonnou a legislativní odpovědnost v oblasti hotovostního peněžního oběhu. Množství hotovostních peněz v oběhu roste, v posledních letech ovšem dochází ke snižování podílu na celkovém peněžním obratu ve prospěch bezhotovostních transakcí. Proto význam této činnosti postupně ustupuje do pozadí. Podrobněji je problematika vysvětlena v odstavci věnujícím se měnové politice *Revenda (2001)*.

Devizová činnost

Tato činnost zahrnuje především shromažďování devizových rezerv státu a operace s nimi na devizovém trhu. Dále pak zahrnuje devizovou regulaci, což je stanovování a prověřování základních rámcových pravidel dispozice se zahraničními měnami jak pro bankovní, tak pro nebankovní subjekty. Patří sem také operace s devizovými prostředky ve vztahu k dalším subjektům. Operace centrální banky s devizovými rezervami mají tři základní motivy. Prvním je udržování hodnoty devizových rezerv. Protože se měnové kursy pohybují, je třeba provádět operace proti poklesu hodnoty devizových rezerv, ke kterému dochází, pokud je držena měna, která se znehodnocuje. Druhým motivem je potřeba zabezpečování devizové likvidity země, ta spočívá v udržování žádoucí výše a měnové struktury devizových rezerv. Posledním je ovlivňování úrovně a pohybů měnového kursu domácí měny. V dnešní době je volně se pohybující měnový kurs spíše teoretickou záležitostí. Pokud ovšem k tomuto dojde, centrální banka řeší tuto situaci pomocí prodeje nebo nákupu zahraničních měn za měnu domácí. Centrální banky se také mohou podílet na stanovení pravidel v podobě zákona, který vymezuje stupeň směnitelnosti domácí měny pro devizové tuzemce a devizové cizozemce a pro jednotlivé položky platební bilance.

Regulace a dohled bankovního systému

Mimo měnové politiky lze regulaci a bankovní dohled označit za nejdůležitější činnost CB v tržních ekonomikách. Obě tyto činnosti spolu souvisejí. Regulaci množství peněz v ekonomice nelze provádět bez regulace institucí, které významnou část tohoto množství vytvářejí. Jejich regulace pak vyžaduje následný dohled. Bankovní regulace spočívá ve stanovení podmínek a pravidel pro podnikání v oblasti bankovníctví. Bankovní dohled obsahuje kontrolu nad dodržováním těchto pravidel. Dvoustupňový bankovní systém je charakteristický tím, že činnost druhého stupně je regulována stupněm prvním, což je právě centrální banka. Efektivnost, spolehlivost a bezpečnost fungování bankovního systému v zemi je hlavním cílem regulace a bankovního dohledu *Revenda (2001)*.

Banka bank

Centrální banka provádí pro obchodní banky zejména vedení účtů a provádění mezibankovního platebního styku, zásobování bank oběživem, dále pak depozitně - úvěrové obchody, poskytování úvěrů při potížích s likviditou a v neposlední řadě ostatní obchody, což zahrnuje obchody devizové a s CP.

Banky vkládají prostředky na účty u centrální banky v podobě povinných a dobrovolných vkladů v domácí měně. Při čemž povinné úložky jsou povinné minimální rezervy, které mají za účel regulovat množství vkladů, se kterými mohou banky volně disponovat. Naproti tomu dobrovolné úložky slouží k tomu, aby banky měly na účtu u centrální banky prostředky pro mezibankovní platební styk. Slouží ale také k tomu, aby se banky vyhnuly nebezpečí poklesu prostředků na účtu pod úroveň předepsaného stavu povinných minimálních rezerv.

Banka státu (vlády)

To znamená, že vykonává bankovní služby pro vládní instituce. Což jsou zejména vláda, centrální orgány, orgány místní moci a mohou to být také některé podniky veřejného sektoru. Vede účty podle zákona o rozpočtových pravidlech, což znamená, že CB vede účty a provádí některé operace pro vládu, centrální orgány, orgány místní moci a správy a některé podniky veřejného sektoru. Centrální banka má poradní funkci vůči vládě. Dělá správce státního dluhu, tato činnost zahrnuje poskytování a splácení úvěrů států, platbu úroků, emisi pokladničních poukázek a dluhopisů. Centrální banka může poskytnout úvěr státnímu rozpočtu, to je však podmíněno úpisem státních cenných papírů a jejich umístěním na peněžním a kapitálovém trhu. Protože přímé poskytnutí úvěru státu CB bez emise cenných papírů je ze zákona buď úplně zakázáno, nebo zásadně limitováno. Vede účty, inkasa a úhrady a další operace, které souvisejí s běžným hospodařením státního rozpočtu v daném roce. Tato činnost je nazývána plnění státního rozpočtu. Další činností, kterou CB vykonává je prodej státních dluhopisů, dále pak vede evidenci cenných papírů vydávaných státem a splatných do jednoho roku a je oprávněna provozovat systém vypořádání obchodů s těmito investičními nástroji.

Reprezentace státu v měnové oblasti

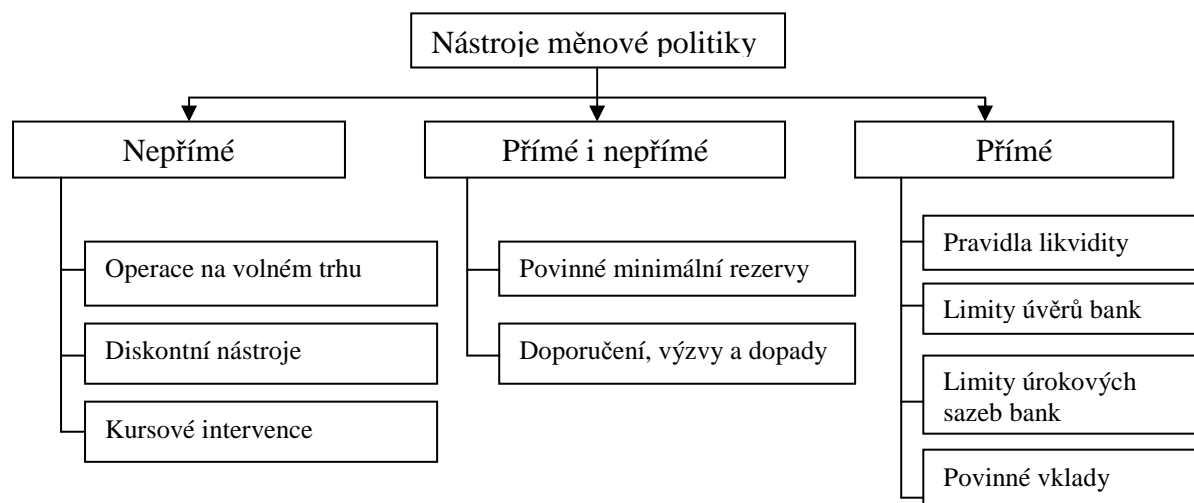
Centrální banka vystupuje jako reprezentant státu v otázkách týkajících se měnové politiky, a to jak před domácí veřejností, tak před zahraničím. Domácí veřejnost centrální banka především informuje o vývoji měnové politiky, jejích problémech a možných způsobech řešení. V zahraničí centrální banka reprezentuje zemi zejména na zasedáních Mezinárodního měnového fondu, Banky pro mezinárodní platby, skupiny Světové banky a mnoha dalších mezinárodních institucí *Revenda (2001)*.

2.2.3 Nástroje měnové politiky

V předchozí části této kapitoly lze vyčíst, že provádění měnové politiky je nejdůležitější funkcí centrální banky. K vykonávání této činnosti potřebuje nástroje, kterými dosáhne vytýčených cílů v oblasti měnové politiky. Centrální banka pak volí použití nástrojů, to je ale závislé na stupni samostatnosti dané centrální banky. U méně samostatných centrálních bank mohou totiž částečně rozhodovat o použití nástrojů i další subjekty.

Nástroje měnové politiky centrální banky v tržní ekonomice je možno členit z několika různých hledisek *Revenda (2001, s. 277)*. Pro popsání jednotlivých nástrojů je použito členění nástrojů měnové politiky podle dopadu na bankovní systém (viz obr. 2.2).

Obr. 2.2 Členění nástrojů měnové politiky podle dopadu na bankovní systém

Zdroj: REVENDA, Zbyněk. Centrální bankovníctví. 2. vyd. Praha: Management Press, 2001. s. 277. ISBN 80-7261-051-1.

Nepřímé nástroje měnové politiky mají plošnou působnost na celý bankovní systém. Jedná se o jednotné podmínky pro všechny banky, které vymezují základní rámec podnikání bank, ty na ně ale mohou nebo nemusí reagovat. Označují se jako tržní nástroje, jsou méně účinné, ale používají se mnohem častěji než přímé nástroje. Přímé nástroje přímo dopadají na rozhodovací mechanismus obchodních bank a tím omezují jejich podnikatelskou samostatnost. Bývají pro skupiny bank konstruovány selektivně. Banky se jejich používání brání, když jsou účinnější než nástroje nepřímé.

Operace na volném trhu

Jedná se o nákupy a prodeje cenných papírů centrální bankou ve vztahu k obchodním a dalším bankám v domácí měně. Hlavním cílem je regulace měnové báze⁵ nebo krátkodobé úrokové míry. O operace na volném trhu se jedná jen v případě, pokud na jedné straně obchodu stojí centrální banka a straně druhé domácí obchodní banka. Tento nástroj patří mezi nepřímé, je však nejvíce účinný a často používaný. Nejúčinnější jsou při regulaci měnové báze nebo jejich složek nebo krátkodobé úrokové míry. Obchoduje se výhradně s dematerializovanými krátkodobými dluhovými cennými papíry, ne však s akciemi, a mají bezhotovostní podobu.

Centrální banky tyto operace provádí nejčastěji se státními cennými papíry, ale i s vlastními cennými papíry. Operace se státními cennými papíry jsou pro centrální banky spojeny s minimálními náklady, protože úroky platí emitent. V případě operací s vlastními cennými papíry náklady centrální bance rostou, protože je sama emitentem a musí platit úroky.

Diskontní nástroje

Tento nástroj je nejstarším a do současné doby také velice používaný. Do diskontních nástrojů se řadí úvěry, které centrální banka poskytuje obchodním a dalším domácím bankám. Dále pak úrokové sazby z těchto úvěrů a podmíněně i vyhlašování úroků z cenných papírů při operacích na volném trhu. Diskontní nástroje slouží k regulaci měnové báze i k ovlivňování krátkodobé úrokové míry.

---

⁵ Měnová báze se rozumí rezervy bank.

Centrální banka poskytuje obchodním bankám úrokové sazby a další podmínky úvěrů v domácí měně za účelem regulace operativních kritérií v měnovém a úvěrovém transmisním mechanismu.

Centrální banka poskytuje diskontní úvěry, reeskontní úvěry, lombardní úvěry. Diskontní úvěry patří k nejlevnějším úvěrovým zdrojům, jsou úročeny diskontní sazbou. Diskontní sazba je hodnota, za kterou centrální banka půjčuje bankám některé úvěry. Její pokles znamená čerpaných úvěrů a naopak. Reeskontní úvěry fungují tak, že centrální banka odkoupí (reeskontuje) od domácích bank směnky a dané částky snižené o úrok připsuje příslušným bankám na jejich účty rezerv. Lombardní úvěry spočívají v tom, že centrální banka poskytuje úvěry nejen odkupem směnek, ale i proti zástavě směnek a dalších cenných papírů.

Kursově intervence

Jejich hlavní cíl je regulace měnového kursu domácí měny. Centrální banka je provádí ovlivňováním vztahu mezi nabídkou a poptávkou na devizových trzích, aby ovlivnila měnový kurs domácí měny. Kursové intervence se dělí na přímé a nepřímé. Centrální banka nakupuje či prodává zahraniční měnu za domácí, tato intervence je nazývána přímou a používá se nejčastěji. Nepřímou intervencí je potom změna diskontní sazby nebo jiných úrokových sazeb a používá se jen zřídka *Revenda (2001)*.

Povinné minimální rezervy

Patří mezi klasické nástroje měnové politiky. Jejich význam v posledních letech klesá. V některých zemích se dokonce nepoužívají vůbec (Belgie, Dánsko, Švýcarsko, Lucembursko). Povinné minimální rezervy znamenají stanovení pravidel pro pohledávky, které musejí obchodní a další banky vytvářet u centrální banky s cílem ovlivňovat peněžní multiplikátory. Jedná se o prostředky, které banky musí udržovat jako svůj neúročený vklad u centrální banky. Jsou aktivy bank a pasívy centrální banky. Jejich výše je bankám stanovena v relaci k objemu primárních vkladů.

Pokud dojde ke zvýšení sazby povinných rezerv, znamená to nutnost k danému objemu vkladů držet vyšší objem rezerv a naopak. Povinné minimální rezervy nejsou

používány jen jako nástroj centrálních bank. Je možné je použít i k regulaci likvidity obchodních bank. Pokud má nějaká banka vážné problémy a hrozí jí likvidace, je možné tyto rezervy použít na úhradu závazků, zejména výplaty vkladů. To lze za předpokladu, že banka má své povinné minimální rezervy v předepsané výši. V praxi je totiž běžnější problém, a to, že u banky se jako první problém projeví právě neplnění těchto rezerv.

Doporučení, výzvy a dohody

Centrální banka může ovlivňovat vývoj měnové politiky pomocí nepřetržitých vzájemných interakcí s obchodními a dalšími bankami tím, že formuluje doporučení, výzvy a zakládá dohody s těmito subjekty. Doporučení jsou spíše obecně formulována, obsahují přání centrální banky, jak by se měly chovat obchodní banky v nejbližším období. Výzvy již mají konkrétnější a důraznější charakter. Obě tyto varianty nemusejí mít písemnou podobu. Dohody již mají písemnou podobu a zúčastněné strany podepisují závazné podmínky s případnými sankcemi za jejich neplnění. Doporučení, výzvy a dohody se používají ke korekci chování bank ve vztahu ke klientům, týkají se především úvěrové a úrokové politiky.

Pravidla likvidity

Jde o stanovení závazné struktury aktiv a pasív a závazných vazeb mezi nimi v bilancích bank za účelem regulace likvidity bank. Používají se k zabezpečení žádoucí úrovně likvidity bank, tím že rozloží rizika bankovní činnosti. Příklad pravidla likvidity uvádí autor ve své knize *Revenda (2001, s. 315)* “bankám může být stanoven poměr mezi střednědobými a dlouhodobými úvěry a střednědobými a dlouhodobými vklady. Kdy snížení poměru může mít vliv na krátkodobou úrokovou míru. Nebo mezi krátkodobými devizovými aktivy a krátkodobými devizovými pasívy. Při snížení tohoto poměru mohou banky použít méně krátkodobých devizových zdrojů na střednědobé a dlouhodobé devizové úvěry.“

Limity úvěrů bank

Spolu s operacemi na volném trhu jsou limity úvěrů bank nejúčinnější nástroj měnové politiky centrální banky v tržní ekonomice. Jedná se o stanovení maximálního rozsahu úvěrů, které banky mohou poskytnout svým klientům. Tento nástroj se používá s cílem regulovat úvěrové agregáty. Limity úvěrů bank lze stanovit jako absolutní výši nově poskytnutých úvěrů pro budoucí období s rozpisem na jednotlivé banky nebo relativní změnou nově poskytnutých úvěrů ve srovnání s předchozím obdobím. Do třetice je lze stanovit poměrem ke kapitálu nebo k aktivům. Banky se limitům brání, protože omezují jejich samostatnost v rozhodování, proto se tento nástroj používá výjimečně. Trvale je používána alternativa, kdy je bankám stanoven limit úvěrů poskytovaných jednomu klientovi nebo skupině klientů.

Limity úrokových sazeb bank

Centrální banka může obchodním bankám stanovit limity úrokových sazeb účtovaných dlužníkům nebo nabízených vkladatelům. Centrální banka může stanovit maximální úrokové sazby z úvěrů a maximální nebo minimální úrokové sazby z vkladů všem bankám. Tímto může stabilizovat krátkodobé úrokové míry. U úrokových sazeb z úvěrů bank je vždy stanoveno jejich maximum.

Povinné vklady

Tento nástroj není příliš významný. Stanovuje povinnost některým subjektům otevírat běžné účty, ukládat volné peněžní prostředky a provádět některé další operace výhradně přes centrální banku. To vše s cílem získat kontrolu nad pohybem peněžních prostředků těchto subjektů. Povinnost se vztahuje například na centrální orgány jako ministerstva, státní fondy a orgány místní správy. Může se ovšem vztahovat i na podniky ve státním vlastnictví *Revenda (2001)*.

2.3 Institucionální aspekty České národní banky

⁶ Česká národní banka (dále jen ČNB) je jen o pár let starší institucí než ECB. Reformní pokusy o přestavbu čs. ekonomiky v roce 1988 zahájily přípravné práce na reformě čs. bankovníctví. V roce 1989 byly přijaty zákony o SBČS, o bankách a spořitelnách a devizový zákon. Tímto začaly demokratické přeměny v tehdejší Československu. V roce 1990 nabyl účinnosti devizový zákon, zároveň také vznikla Bankovní asociace a ČSFR vstoupila do MMF, IBRD, EBRD. Poté, co se ČSFR rozdělila na dvě samostatné republiky, vznikla Česká národní banka, a to 1. 1. 1993 a s ní byla zavedena koruna česká (Kč).

ČNB je centrální bankou České republiky. Je právnickou osobou, která není zapsána v obchodním rejstříku a plní funkci orgánu vykonávajícího dohled nad finančním trhem. Právně je zakotvena v Ústavě České republiky a svou činnost vyvíjí v souladu se zákonem č.6/1993 Sb., o České národní bance a dalšími právními předpisy. Má postavení veřejnoprávního subjektu se sídlem v Praze. Její kompetence jsou v rozsahu stanoveném zákonem a hospodaří samostatně s majetkem, který jí byl svěřen státem. Do její činnosti lze zasahovat také pouze na základě zákona. Nejvyšším řídicím orgánem ČNB je bankovní rada. Podle článku 98 Ústavy ČR a zákona č.6/1993 Sb., o ČNB, ve znění pozdějších předpisů je hlavním cílem její činnosti péče o cenovou stabilitu, tedy nízkoinflačního prostředí v ekonomice. Dodržení tohoto cíle je trvalý příspěvkem centrální banky k vytváření podmínek pro udržitelný hospodářský růst.

Předpokladem účinnosti měnových nástrojů vedoucích k cenové stabilitě je nezávislost centrální banky. Banka je politicky nezávislá, její nezávislost garantuje ústava, zákon o ČNB a postavení Bankovní rady, zodpovídá se dvakrát ročně Poslanecké sněmovně. ČNB rovněž podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády, pokud ovšem není tento vedlejší cíl v rozporu s cílem hlavním.

---

⁶ Logo Česká národní banka převzato z oficiálních webovských stránek České národní banky.

V souladu se svým hlavním cílem ČNB určuje měnovou politiku, vydává bankovky a mince, řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, vykonává dohled nad bankovním sektorem, kapitálovým trhem, pojišťovnictvím, penzijním připojištěním, družstevními záložnami, institucemi elektronických peněz a devizový dohled. Jako ústřední banka poskytuje ČNB bankovní služby pro stát a veřejný sektor. Vede účty organizacím napojeným na státní rozpočet, kterými jsou finanční a celní úřady, Česká správa sociálního zabezpečení, úřady práce, příspěvkové organizace, státní fondy, účty napojené na rozpočet Evropských společenství apod. Na základě pověření Ministerstva financí provádí operace spojené se státními cennými papíry.

Českou národní banku tvoří:

- a) Ústředí se sídlem v Praze,
- b) pobočky,
- c) účelové organizační jednotky.

Sídlo ústředí ČNB je v Praze. Sedm regionálních poboček se nachází v Praze, Ústí nad Labem, Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Brně a Ostravě. Účelové organizační jednotky jsou: „Účelově zformulované strukturní či organizační složky (části) bank nebo nebankovních subjektů pro formalizaci popisu jejich vztahu ke sledovaným jevům, resp. údajům (např. typ sledovaného objektu apod.).“, vysvětlení citováno z číselníku - Organizační složky bank a jiných právnických osob - kód BA0146, dostupné také z internetových stránek ČNB.

2.3.1 Orgány České národní banky

Systém řízení a organizační struktura České národní banky se nachází v Zákonu č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Bankovní rada řídí organizační útvary ústředí a pobočky ČNB od 1. ledna 2002 jako kolektivní orgán. Ředitelé sekcí a samostatných odborů v rámci posílených pravomocí odpovídají bankovní radě za řízení po horizontální ose a zajišťování jim svěřených agend v souladu se střednědobými koncepcemi přijatými bankovní radou pro jednotlivé oblasti činnosti centrální banky. Tento způsob řízení umožňuje členům bankovní rady ČNB věnovat větší prostor rozhodování v oblasti měnové politiky, tedy

přímému naplňování zákonem stanoveného cíle České národní banky a dalším otázkám koncepčního a strategického charakteru.

Bankovní rada

Nejvyšším řídicím orgánem České národní banky je bankovní rada České národní banky. Bankovní rada určuje měnovou politiku a nástroje pro její uskutečňování a rozhoduje o zásadních měnově politických opatřeních České národní banky a opatřeních v oblasti dohledu nad finančním trhem.

Úkoly bankovní rady ČNB:

1. Stanoví zásady činnosti a obchodů České národní banky,
2. schvaluje rozpočet České národní banky,
3. stanoví organizační uspořádání a působnost organizačních jednotek České národní banky,
4. stanoví druhy fondů České národní banky, jejich výši a použití,
5. vykonává práva a povinnosti vyplývající z pracovněprávních vztahů vůči zaměstnancům České národní banky. Těmito úkony může pověřit jiné osoby z řad zaměstnanců,
6. uděluje souhlas k podnikatelské činnosti zaměstnanců České národní banky,
7. stanoví mzdové a další požitky guvernéra; mzdové a další požitky viceguvernérů a dalších členů bankovní rady stanoví guvernér,
8. rozhoduje o rozkladech proti rozhodnutím České národní banky v prvním stupni.

Bankovní rada má sedm členů, jsou jimi guvernér České národní banky, dva viceguvernéři České národní banky a další čtyři členové bankovní rady České národní banky. Všechny tyto členy jmenuje a odvolává prezident republiky. Nikdo nesmí zastávat funkci člena bankovní rady více než dvakrát, přitom jmenování trvá po dobu 6 roků. S členstvím v bankovní radě je neslučitelná řada funkcí⁷. Členem bankovní rady může

---

⁷ Poslance zákonodárního sboru, člena vlády a členství v řídicích, dozorcích a kontrolních orgánech jiných bank a podnikatelských subjektů a výkon samostatné výdělečné činnosti, s výjimkou činnosti vědecké, literární,

být jmenován občan České republiky, který je plně způsobilý k právním úkonům, má ukončené vysokoškolské vzdělání, je bezúhonný a je v měnových záležitostech a v oblasti finančního trhu uznávanou a zkušenou osobností. Členové bankovní rady jsou zaměstnanci České národní banky. Výkon funkce člena bankovní rady končí uplynutím jeho funkčního období, doručením písemného odvolání z funkce nebo písemně učiněného vzdání se funkce.

Jednání bankovní rady předsedá guvernér, v jeho nepřítomnosti je tímto pověřený viceguvernér. Bankovní rada přijímá svá rozhodnutí prostou většinou hlasů. Bankovní rada je usnášeníschopná, je-li přítomen guvernér, nebo jím pověřený předsedající viceguvernér a alespoň další tři její členové. V případě rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedajícího. Jednací řád bankovní rady schvaluje bankovní rada. Jménem České národní banky jedná navenek guvernér. V době jeho nepřítomnosti ho zastupuje jím pověřený viceguvernér (*Zákon č. 6/1993*).

2.3.2 Úkoly České národní banky

Česká národní banka je povinna podávat Poslanecké sněmovně Parlamentu nejméně dvakrát ročně k projednání zprávu o měnovém vývoji. Usnese-li se na tom Poslanecká sněmovna, Česká národní banka předloží nejpozději do 30 dnů mimořádnou zprávu o měnovém vývoji. V usnesení Poslanecké sněmovny musí být uvedeno, co má mimořádná zpráva obsahovat. Zprávu o měnovém vývoji předkládá Poslanecké sněmovně guvernér České národní banky, který je v tomto případě oprávněn účastnit se schůze Poslanecké sněmovny a musí mu být uděleno slovo. Česká národní banka je povinna informovat nejméně jednou za tři měsíce o měnovém vývoji veřejnost. Česká národní banka je povinna podávat Poslanecké sněmovně nejméně jedenkrát ročně k informaci zprávu o finanční stabilitě.

Určování měnové politiky

Jedním s úkolů je zajistit stabilitu cenového indexu. ČNB usiluje o plnění v rámci měnově - politického režimu nazývaného „cílování inflace“. Rozhodování bankovní rady

---

publicistické, umělecké a pedagogické a s výjimkou správy vlastního majetku. Členství v bankovní radě je dále neslučitelné s jakoukoliv činností, která může způsobit střet zájmů mezi prováděním této činnosti a členstvím v bankovní radě.

ČNB o nastavení základních úrokových sazeb vychází z aktuální makroekonomické prognózy a vyhodnocení rizik jejího nenaplnění. Změnami úrokových sazeb ovlivňuje centrální banka cenu peněz na trhu, což provádí proto, aby dosáhla předem stanoveného růstu peněžní zásoby a tím i zvolené inflace. Než vstoupí ČR do eurozóny, budou inflační cíle orientovány na plnění tzv. „konvergenčních kritérií“ v oblasti cenové stability a dlouhodobých úrokových sazeb. Po zavedení eura se ČNB stane součástí evropského systému centrálních bank a tím se vzdá samostatné měnové politiky ve prospěch Evropské centrální banky.

Vydávání bankovek a mincí

Česká národní banka má monopolní právo vydávat bankovky a mince včetně mincí pamětních. Musí zajistit plynulý a hospodárný peněžní oběh, spravuje zásoby peněz, stahuje z oběhu a ničí opotřebované bankovky a mince a vyměňuje poškozené peníze za nové. Dále zajišťuje technickou a uměleckou přípravu platidel, jejich výrobu a dodávky. Je zapojena do přípravy právní a technické ochrany platidel proti padělání. Posuzuje také veškeré peníze zadržené pro podezření z padělání.

Vykonávání dohledu nad osobami působícími na finančním trhu

Tento úkol ČNB zahrnuje: dohled nad bankovním sektorem, kapitálovým trhem, pojišťovnictvím a penzijním připojištěním, družstevními záložnami, devizový dohled a dohled nad institucemi elektronických peněz. ČNB stanoví pravidla, která chrání stabilitu celého finančního trhu. Těmito pravidly systematicky reguluje, kontroluje, vyhodnocuje a případně postihuje jejich nedodržování. K seskupení dohledu nad finančním trhem do jedné instituce, tedy do kompetencí ČNB, došlo od 1. dubna 2006. ČNB tak převzala agendu bývalé Komise pro cenné papíry, Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění Ministerstva financí a Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami.

Devizová činnost

Hlavním úkolem, co se týče devizové činnosti, patří především správa devizových rezerv státu, operace na devizovém trhu a devizová regulace. Správa devizových rezerv má za cíl udržovat a eventuálně zvyšovat hodnotu devizových rezerv a zabezpečovat devizovou likviditu země. Devizové rezervy se skládají z cenných papírů denominovaných

v cizích měnách, hotovosti a zlatě. Mezi nejvýznamnější devizové operace na domácích trzích patří devizové intervence. Tyto intervence používá ČNB v případě, že je potřeba ovlivňovat výši kurzu koruny vůči ostatním měnám.

Platební styk a zúčtování bank

ČNB stanovuje pravidla provádění platebního styku bankami i nebankovními subjekty. Jedná se o lhůty zúčtování, pravidla pro vydávání a užívání elektronických platebních prostředků, např. platebních karet a pro bezpečné fungování platebních systémů. Provozuje systém mezibankovního platebního styku CERTIS a dále systém trhu krátkodobých dluhopisů SKD. Vede účty a poskytuje služby platebního styku zejména státu a bankám.

Banka státu

ČNB poskytuje bankovní služby pro stát a veřejný sektor. Vede účty organizacím napojeným na státní rozpočet, což jsou finanční a celní úřady, Česká správa sociálního zabezpečení, úřady práce, příspěvkové organizace, státní fond, dále účty napojené na rozpočet Evropských společenství. Při pověření Ministerstvem financí provádí operace spojené se státními cennými papíry (*Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance*).

2.4 Institucionální aspekty Evropské centrální banky

⁸ Evropská centrální banka (dále jen ECB) zahájila svou činnost 1. července 1998 Smlouvou o Evropské unii. Ovšem k právnímu ukotvení funkcí došlo až se spuštěním třetí fáze EMU,⁹ a to od 1. ledna 1999 *Tomášek (2007)*, od této doby odpovídá za provádění měnové politiky v eurozóně, druhé největší ekonomice na světě po Spojených státech. Své sídlo má ve Frankfurtu nad Mohanem v Německu. Jejím úkolem je řídit euro a zabezpečovat stabilitu cen pro více jak dvě třetiny občanů EU, kteří používají euro. ECB rovněž odpovídá za definování a provádění hospodářské a měnové politiky EU.

V rámci své funkce ECB spolupracuje s „Evropským systémem centrálních bank“, kterému náleží všech 27 zemí EU. Pouze 16 z těchto zemí však zatím přijalo euro. Těchto 16 zemí společně vytváří tzv. „eurozónu“¹⁰ a jejich centrální banky společně s Evropskou centrální bankou tvoří tzv. „eurosystém“¹¹.

ECB pracuje naprosto nezávisle. Ani ECB ani národní centrální banky eurosystému ani žádný člen jejich rozhodovacích orgánů nemůže žádat ani přijímat pokyny od žádného jiného orgánu. Orgány EU a vlády členských států musí tuto zásadu dodržovat a nesmí se snažit ovlivňovat ECB ani národní centrální banky. Prezidentem ECB se v listopadu roku 2003 stal Jean-Claude Trichet z Francie, před ním jako první zastával tuto funkci William Duisenberg *Pavlát (2004)*.

---

⁸ Logo Evropské centrální banky převzato z oficiálních webovských stránek Evropské centrální banky.

⁹ EMU, tedy Evropská měnová unie, byla vytvořena na základě Delorsovy zprávy, která předpokládala vytvoření EMU ve třech stádiích. Předstupněm Evropské měnové unie byl Evropský měnový systém, který zavedl navázání evropských měn na ECU. První stádium, 1. 7. 1990 - 31. 12. 1993, Maastrichtská smlouva zavedla tzv. Maastrichtská kritéria pro vstup do EMU. Druhé stádium, 1.1. 1994 - 31.12. 1998, vytvořena ECB, došlo k navázání měn na euro místo na ECU. Třetí stádium, 1.1.1999 – dodnes, ECB začala provádět společnou měnovou politiku, euromince a eurobankovky byly dány do oběhu.

¹⁰ Eurozóna vznikla, když v jedenácti členských státech EU byla v lednu 1999 převedena odpovědnost za měnovou politiku z národních centrálních bank na ECB. Řecko se k eurozóně připojilo v roce 2001, Slovinsko v roce 2007, Kypr s Maltou v roce 2008 a Slovensko v roce 2009. Vytvoření eurozóny a nové nadnárodní instituce, ECB, představovalo významný okamžik v dlouhém a složitém procesu evropské integrace. Pro vstup do eurozóny muselo všech těchto šestnáct států splnit kritéria konvergence. Ta budou muset splnit i ostatní členské státy předtím, než přijmou euro. Kritéria konvergence stanovují ekonomické a právní podmínky pro úspěšnou účast v Hospodářské a měnové unii.

¹¹ Eurosystém se skládá z ECB a národních centrálních bank zemí, které zavedly euro. Eurosystém a ESCB budou souběžně fungovat, dokud se všechny členské státy EU nestanou členy eurozóny.

2.4.1 Orgány Evropské centrální banky

Rada guvernérů

Rada guvernérů je nejvyšším rozhodovacím orgánem Evropské centrální banky. Tvoří ji šest členů Výkonné rady a guvernéři 16 národních centrálních bank států eurozóny. Předsedá jí prezident ECB. Jejím prvotním posláním je definovat měnovou politiku eurozóny, a zejména určovat úrokové sazby, za kterých mohou obchodní banky obdržet peníze od centrální banky.

Úkoly rady guvernérů ECB:

1. Přijímání obecných zásad a rozhodnutí nezbytných pro provádění činnosti, kterou byl pověřen Eurosystem.
2. Určování měnové politiky eurozóny. Tato činnost zahrnuje rozhodování o zaměření měnové politiky, klíčových úrokových sazbách a vytváření měnových rezerv Eurosystemu. Rada guvernérů také přijímá obecné zásady pro provádění těchto rozhodnutí.

Zasedání a rozhodování

Rada guvernérů zpravidla zasedá dvakrát za měsíc v budově Eurotower ve Frankfurtu nad Mohanem. Na prvním zasedání v měsíci vyhodnocuje vývoj hospodářské a měnové situace a přijímá pravidelná měsíční měnově - politická rozhodnutí. Na druhém zasedání v měsíci se Rada guvernérů zabývá ostatními otázkami spojenými s úkoly a činností ECB a Eurosystemu. Zápisy z jednání sice nejsou zveřejňovány, ale rozhodnutí o měnové politice je vždy podrobně zdůvodněno na tiskové konferenci, která navazuje na každé první zasedání v měsíci. Tiskové konferenci předsedá prezident ECB společně s viceprezidentem ECB (1998a).

Právní východiska

Ustanovení týkající se Rady guvernérů jsou obsažena v článku 10 v Protokolu o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky¹² (dále v textu uváděno jako statut). Článek 10 odst. 1: „Podle čl. 112 odst. 1 této smlouvy se Rada guvernérů skládá z členů Výkonné rady a z guvernérů národních centrálních bank. *ECB (2003)*“

Výkonná rada

Tato rada sestává z prezidenta ECB, viceprezidenta a čtyř dalších členů, kteří jsou všichni jmenováni na základě společné dohody prezidentů či předsedů vlád zemí eurozóny. Členové Výkonné rady jsou jmenováni na jedno funkční období osmi let, které nelze obnovit. Výkonná rada odpovídá za provádění měnové politiky, jak ji definuje Rada guvernérů a za vydávání pokynů národním centrálním bankám. Přípravuje rovněž zasedání Rady guvernérů a je odpovědná za každodenní řízení ECB.

Úkoly výkonné rady ECB:

1. Příprava zasedání Rady guvernérů.
2. Provádění měnové politiky v eurozóně na základě rozhodnutí a obecných zásad přijatých Radou guvernérů. Při této činnosti dává Výkonná rada nezbytné pokyny národním centrálním bankám států eurozóny.
3. Řízení běžné činnosti ECB.
4. Vykonávání pravomocí, které Výkonné radě svěří Rada guvernérů. Mezi tyto pravomoci částečně spadá regulační činnost *ECB (1998b)*.

Právní východiska

Veškerá ustanovení týkající se Výkonné rady jsou obsažena v článku 11 statutu.

---

¹² Protokol (Úř. věst. C 191, 29. 7. 1992, s. 68) připojený ke Smlouvě o založení Evropského společenství, ve znění Amsterodamské smlouvy (Úř. věst. C 340, 10. 11. 1997, s.1), Niceské smlouvy (Úř. věst. C 80, 10. 3. 2001, s. 1), rozhodnutí Rady 2003/223/ES (Úř. věst. L 83, 1. 4. 2003, s. 66) a Aktu o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyperské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách Smluv, na nichž je založena Evropská unie (Úř. věst. L 236, 23. 9. 2003, s. 33) – neúřední konsolidované znění.

Generální rada

Generální rada je třetím rozhodovacím orgánem ECB. Sestává z prezidenta a viceprezidenta ECB a guvernérů národních centrálních bank všech 27 členských států EU. V Generální radě je tedy zastoupeno 16 států eurozóny a 11 států nacházejících se mimo eurozónu. Zasedání Generální rady se mohou účastnit další členové Výkonné rady ECB, předseda Rady EU a člen Evropské komise. Nemají však právo hlasovat.

Generální rada přispívá k poradenské a koordinační činnosti ECB a pomáhá připravovat budoucí rozšíření eurozóny. Generální rada bude v souladu se statutem rozpuštěna, jakmile všechny členské státy EU zavedou euro.

Úkoly generální rady ECB:

Generální radu lze považovat za rozhodovací orgán vytvořený na přechodnou dobu. Plní úkoly převzaté od EMI¹³, které musí ECB plnit v rámci třetí etapy Hospodářské a měnové unie vzhledem k tomu, že zatím existují členské státy EU, které nezavedly euro.

Generální rada také přispívá:

- K poradní funkci ECB,
- k shromažďování statistických informací,
- k sestavování výročních zpráv ECB,
- ke stanovení pravidel potřebných pro standardizaci účtování a vykazování operací národních centrálních bank,
- k přijímání těch opatření týkajících se klíče pro upisování základního kapitálu ECB, která nejsou stanovena ve Smlouvě,
- k přijímání pracovního řádu pro zaměstnance ECB,
- k přípravám nezbytným pro neodvolatelné stanovení směnných kurzů měn členských států, na které se vztahuje výjimka pro zavedení eura *ECB (1998c)*.

---

¹³ Evropský měnový institut (EMI) byl vytvořen 1. ledna 1994, tedy ve druhém stádiu EMU, s cílem posilování měnové spolupráce mezi státy EU.

Ustanovení týkající se Generální rady jsou obsažena v člancích 45, 46 a 47 statutu. Ustanovení čl. 45 odst. 2: „Generální rada je složena z prezidenta a viceprezidenta ECB a z guvernérů národních centrálních bank. Zasedání Generální rady se mohou účastnit další členové Výkonné rady, avšak bez hlasovacího práva. *ECB (2003)*“

Prezident ECB

Prezident ECB provádí měnovou politiku v souladu s instrukcemi a rozhodnutími Generální rady. Přípravuje zasedání Generální rady a předsedá Radě guvernérů, Výkonné radě i Generální radě Evropské centrální banky *ECB (2003)*.

2.4.2 Úkoly Evropské centrální banky

Mezi úkoly ECB patří dbát o udržování cenové stability v rámci Evropského měnového systému, tedy boj proti inflaci. Musí provádět operace na volném trhu a podporovat všeobecnou hospodářskou politiku Evropského společenství, dále má za úkol definovat a řídit měnovou politiku Evropského společenství, řídit devizové obchody a spravovat devizové rezervy zúčastněných států. Podporovat hladké fungování platebních systémů, podílet se na programech kompetentních úřadů zaměřených na stabilitu finančního systému a podporovat vydávání euro bankovek ve Společenství. V neposlední řadě musí ECB zabezpečovat bankovní dohled prostřednictvím dvou subjektů, a to Výboru pro bankovní dohled a Kontraktní skupiny. Oba tyto subjekty však nemají výkonnou pravomoc. Hlavní formou je tedy bilaterální spolupráce mezi institucemi dohledu jednotlivých zemí, která vychází z příslušných memorand o spolupráci *Pavlát (2004)*.

2.5 Shrnutí teoretických východisek a institucionálních aspektů

Počátek centrálního bankovníctví je pokládán za novou epochu bankovního systému. Vznikl tak dvoustupňový bankovní systém, kde první stupeň tvoří centrální banka, a druhý stupeň představují komerční banky. Centrální banky vznikaly ze dvou hlavních důvodů. Prvním byl úvěrování státních institucí a panovníků, kteří měli často sklony k utrácení. Druhým bylo vedení účtů pro vládu a zabezpečování efektivního platebního styku.

První CB byla centrální banka Velké Británie z roku 1694, která měla za cíl řešit financování válečných výdajů. Příkladem první centrální banky, která vznikla ze stávající obchodní banky, je Švédská centrální banka založená roku 1656. Centrální banky ovšem vznikaly i v minulém století, jako například Centrální banka Lucemburska (1998), Spojených arabských emirátů (1980), Brazílie (1965). Zajímavý je i fakt, že některé země centrální banku nemají vůbec, příkladem je Andorra, Lichtenštejnsko, San Marino nebo Vatikán. První centrální bankou na dnešním území České republiky byla Vídeňská městská banka založená roku 1705.

Centrální banka je v dnešní době nepostradatelná. Banka spravuje měnu, dohlíží na obchodní banky, poskytuje jim úvěry, licence a stanovuje podmínky pro jejich činnost. Vede účet státního rozpočtu, sleduje množství peněz v oběhu, spravuje rezervy v zlatě a cizích měnách. Dá se říci, že centrální banky ve vyspělých státech mají v podstatě stejnou náplň činností. Jejich základní funkce jsou rozděleny na makroekonomické a mikroekonomické. Makroekonomická funkce obsahuje provádění měnové politiky, emisi hotovostních peněz a devizovou činnost. Naproti tomu mikroekonomická funkce zahrnuje regulaci a dohled bankovního systému a platební styk.

Česká národní banka vznikla 1. 1. 1993 a s ní i koruna česká (Kč). ČNB je centrální bankou České republiky. Je právnickou osobou a plní funkci orgánu vykonávajícího dohled nad finančním trhem. Právní základy má v Ústavě České republiky a svou činnost vyvíjí na základě zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Má postavení veřejnoprávního subjektu se sídlem v Praze. Nejvyšším řídicím orgánem ČNB je bankovní rada. Jejím hlavním cílem je péče o cenovou stabilitu. Pro dodržení tohoto cíle používá ČNB vybrané nástroje měnové politiky, předpokladem jejich účinnosti je nezávislost centrální banky.

V souladu se svým hlavním cílem ČNB stanovuje měnovou politiku, vydává bankovky a mince, řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, provádí dohled nad bankovním sektorem, kapitálovým trhem, pojišťovnictvím, penzijním připojištěním, družstevními záložnami, institucemi elektronických peněz a devizový dohled. ČNB poskytuje bankovní služby pro stát a veřejný sektor. Vede účty organizacím napojeným na státní rozpočet, jako finanční a celní úřady, Česká správa sociálního zabezpečení, úřady práce, příspěvkové organizace, státní fondy. Při pověření Ministerstvem financí provádí operace spojené se státními cennými papíry.

Evropská centrální banka zahájila svou činnost 1. července 1998 Smlouvou o Evropské unii, přičemž k právnímu ukotvení funkcí došlo se spuštěním třetí fáze EMU, a to 1. ledna 1999. ECB zodpovídá za provádění měnové politiky v eurozóně, která je považována za druhou největší ekonomiku světa po Spojených státech. Své sídlo má ve Frankfurtu nad Mohanem v Německu. Za úkol má řídit euro a zabezpečovat stabilitu, přičemž má k dispozici stejné nástroje jako ČNB.

ECB spolupracuje s „Evropským systémem centrálních bank“, který je složen ze všech 27 zemí EU. Pouze 16 z těchto zemí zatím přijalo euro, což je společná měna. Těchto 16 zemí společně vytváří tzv. „eurozónu“ a jejich centrální banky společně s Evropskou centrální bankou tvoří tzv. „eurosystém“.

3 Komparace nezávislosti CB – teoreticko – metodologická východiska a empirické studie

Tato kapitola je věnována teoretickým východiskům nezávislosti centrálních bank a rešerší empirických studií, které se zabývají problematikou nezávislosti centrálních bank. Kapitola je rozdělena na pět částí. První podkapitola shrnuje historii vývoje diskusí na téma nezávislost CB a vysvětluje důvody posílení nezávislosti CB. Důležitou částí této podkapitoly jsou argumenty pro a proti nezávislosti CB, kde si čtenář může po přečtení sám vytvořit názor na danou problematiku. Podstatné je vymezení definice nezávislosti CB, dále pak definování toho, jaká vlastně nezávislost CB může být.

Druhá podkapitola s názvem empirické studie se již věnuje samotnému měření nezávislosti CB, které je rozčleněno na měření *de jure* a *de facto*. K tomuto členění jsou rozděleny jednotlivé studie, včetně metod měření nezávislosti CB. V následujících třech částech této kapitoly jsou vymezeny pojmy, které přímo souvisí s nezávislostí CB, a to odpovědnost, kredibilita a transparentnost. V dnešní době je totiž jasné, že nezávislost centrální banky spolu s odpovědností a transparentností jsou důležitými faktory pro kredibilitu.

3.1 Teoreticko-metodologická východiska nezávislosti centrálních bank

Již na začátku 80. let 20. století vznikala diskuse světových ekonomů o tom, že je nutné zajistit nezávislost centrálních bank. Tato debata se přenesla i do České republiky v 90. letech 20. století. Otázka závislosti či nezávislosti centrálních bank je problémem široce diskutovaným, jak na úrovni ekonomů tak široké veřejnosti. *Andenas (1997)* vidí nezávislost centrální banky jako prostředek k dosažení hlavního cíle, a to cenové stability. Postupem času vzniklo mnoho názorů na řešení, ty jsou však protichůdné. Lze nalézt jak zastánce nezávislosti CB, tak jejich odpůrce. Nezávislost centrálních bank se tak stala postupem času součástí ekonomického výzkumu. Přičemž šlo zejména o reakci na vyšší úroveň inflace v 70. letech 20. století a na to, že byl tento problém řešen ve všech zemích více či méně úspěšně¹⁴ i přesto, že nebyl na všech místech stejně intenzivní. Problematika nezávislosti CB se opět dostala do popředí, když začalo docházet k nahrazování transmisních

---

¹⁴ Úspěšnost boje s inflací mohla být determinována mírou nezávislosti CB.

mechanismů, které selhávaly a byly již nevyhovující, za strategii cílování inflace¹⁵ *Kliková; Kotlán (2006)*.

Pro centrální banky v Evropě i v jiných částech světa setrvává vlna změn směrem k větší nezávislosti centrálních bank. Všeobecně je bráno na vědomí, že centrální banka by se měla zavázat k cenové stabilitě, a že by za účelem kontroly inflace měla být nezávislá na politickém vlivu *Andenas (1997)*.

Autoři *Kotlán, Frait (1999)* uvádějí ve své práci důvody posílení nezávislosti centrálních bank v 90. letech, které převzali od *Eijffingera a Haana (1996)*. Prvním byl rozpad Bretonwoodské dohody a kurzového mechanismu EMS, kdy země musely začít hledat jiný způsob zabezpečení dohledu nad makroekonomickou stabilitou. Druhým důvodem byly velké zkušenosti německé Bundesbank, která díky vysoké míře nezávislosti dokázala nejúspěšněji bojovat s inflací. Podle tohoto příkladu se také vytvářelo právní postavení Evropské centrální banky. Třetím důvodem bylo to, že země musely před vstupem do Evropské měnové unie upravit postavení svých centrálních bank, tedy jejich nezávislost. Posledním důvodem byly snahy zemí Latinské Ameriky přijmout opatření, která by pomohla udržet makroekonomickou stabilizaci, kterou dosáhly a nevrátily se tak k vysoké inflaci, kterou byly postiženy.

Jak je již výše v textu zmíněno, existují rozcházející se názory na problematiku nezávislost centrálních bank. Argumenty lze rozdělit na pro a proti nezávislosti centrální banky.

Argumenty obhajující nezávislost centrálních bank lze rozdělit do dvou skupin:

- Argumenty vycházející z úvah představitelů **teorie veřejné volby**.
- Argumenty založené na **teorii časové nekonzistence hospodářské politiky**.

Podle teorie veřejné volby je nezávislost CB odůvodněna tím, že chování státního sektoru je vlastně výsledkem střetávání politiků a voličů na politickém trhu, přičemž jejich

---

¹⁵ Existuje domněnka, že optimální úroveň nezávislosti CB, a s tím spojená kredibilita (důvěryhodnost), má zásadní vliv na její schopnost dosáhnout vytýčenému inflačnímu cíli.

cílem je maximalizace užitku. U voličů je maximalizací užitku osobní blahobyt, který je zvyšován, pokud mají práci. Vzniká tedy celospolečenská poptávka po snížení nezaměstnanosti. Naproti tomu politici maximalizují svůj užitek, pokud jsou znovu zvoleni. Proto vzniká zájem politiků uspokojit tuto poptávku po snížení nezaměstnanosti, a to za každou cenu v krátkodobém volebním cyklu. Pokud je tedy centrální banka spíše závislá, může dojít ze strany politiků ke zneužití expanzivní monetární politiky¹⁶ k dosažení svých volebních cílů. Podle Miltona Friedmana a jeho přepracované verze kvantitativní teorie peněz vede nepřiměřené zvyšování peněžní zásoby k proporcionálnímu růstu cenové hladiny. Neadekvátní zvyšování peněžní zásoby vede k většímu růstu peněžní zásoby, než je růst potenciálního produktu. Zvýšení cen se projeví až po několika měsících, proto vzniká iluze dobrého řešení, protože si voliči zvýšení cen nedají do souvislosti s měnovou expanzí.

Teorie časové nekonzistence, která se nachází v přístupu *Kydlana a Prescottta (1977)*, má sofistikovanější argumenty. Za předpokladu, že je centrální banka nezávislá, snaží se maximalizovat své cíle, což může být stabilní cenová hladina, nízká a stabilní inflace nebo růst produktu. Je zavázána provádět časově konzistentní politiku.

Pokud je ovšem centrální banka závislá, tak ji může vláda tlačit k zvyšování peněz v oběhu s cílem podpořit růst zaměstnanosti a produktu, tímto však centrální banka upouští od časově konzistentní politiky. Růst cenové hladiny sníží reálnou hodnotu mezd. Podniky tak mají nižší mzdové náklady a zvýší se jim zisky, proto zvyšují produkci. V čase se však nominální mzdy přizpůsobí a produkce se vrátí na původní úroveň. Jediný efekt z delšího časového hlediska je růst cenové hladiny. Z čehož vyplývá, že pokud je centrální banka závislá, dochází k růstu cenové hladiny a dochází ke ztrátě blahobytu.

Andenas (1997) ve své práci poukazuje na jeden z nejčastějších argumentů, který obhájí nezávislost centrální banky. Jedná se o strach, že vlády a parlamenty budou v pokušení podlehnout peněžní expanzi na splnění svých finančních potřeb, přičemž zanedbají rizika spojená s inflací.

---

¹⁶ Zvyšováním peněžní zásoby dojde ke krátkodobé stimulaci zaměstnanosti a produktu. Neadekvátní zvyšování peněžní zásoby totiž vede k většímu růstu peněžní zásoby, než je růst potenciálního produktu.

Argumenty preferující vyšší závislost centrálních bank:

- Argument, že pokud bychom nemohli politikům svěřit provádění monetární politiky, nemohli bychom jim potom svěřit nic.
- Argument, že jsou chyby v hospodářské politice vzniklé špatnou koordinací politiky CB a vlády, parlamentu.
- Argument, že neexistuje zodpovědnost centrálních bankéřů za výsledek prováděné politiky a boje s inflací.

Všechny tyto tři argumenty lze však jednoduše vyvrátit. Prvním z nich je, že pokud bychom politikům nemohli svěřit provádění monetární politiky, nemohli bychom jim svěřit nic. Tento argument je možné vyvrátit tvrzením, že ne všechny činnosti v pravomoci politiků jsou tak lehce zneužitelné a mají negativní účinky, které lze zneužít ve prospěch svých volebních zájmů. Dalším argument je, že jsou chyby v hospodářské politice vzniklé špatnou koordinací politiky CB a vlády a parlamentu, což je vyvráceno tvrzením, že ve většině zemí funguje dobrá spolupráce mezi CB a vládou, i když je tato CB nezávislá. Posledním argumentem je neexistence zodpovědnosti centrálních bankéřů za výsledek prováděné politiky a boje s inflací. Toto lze vyvrátit, pokud bude například zainteresován guvernér na plnění stanovených cílů monetární politiky. Pokud by je nedodržel, je odvolán z funkce *Kliková; Kotlán (2006)*.

Z výše uvedených argumentů pro a proti nezávislosti centrálních bank vychází, že pokud má centrální banka plnit své funkce správně, nesmí být její činnost omezována vládou ani dalšími orgány státní správy. Pokud by totiž například vláda chtěla po centrální bance urychlit ekonomický růst, v dnešní době, kdy je jeden z cílů centrálních bank stabilní ekonomický růst, by to mohlo mít následky v podobě zvyšující se inflace. Dalším příkladem může být, že by vláda požadovala po centrální bance krytí schodku státního rozpočtu pomocí úvěrů nebo jiných metod, které by mohly také způsobit inflační tlaky, což by mělo negativní dopad na ekonomiku daného státu. Proto je důležité zajistit dostatečnou míru nezávislosti centrální banky, aby nemohlo docházet k hospodářským problémům. Samozřejmě nelze chtít absolutní nezávislost centrálních bank, protože jsou součástí orgánů státní správy, je tedy nutné zvolit optimální míru nezávislosti, která povede k ekonomické stabilitě. Lze tedy mluvit o nezávislosti relativní.

Pro definování jaká tedy nezávislost centrální banky může být, je použito členění *Pavlát (2004, s. 31)*. Nezávislost centrální banky může být definována jako nezávislost:

- politická,
- finančně hospodářská,
- personální,
- institucionální,
- organizační,
- funkční.

Politická nezávislost je založena na předpokladu, že centrální banka má sloužit zájmům společnosti a ne zájmům politických stran, bankovních a jiných skupin, regionálním nebo lokálním. Proto by měly být banka před těmito zájmy chráněna zákony, které by jí umožnily plnit své hlavní cíle. Další nepřímou ochranou je také to, že vrcholné vedení centrální banky nesmí zastávat funkce v politických stranách ani v jiných státních orgánech, a to po celou dobu, kdy jsou ve funkci vysokého vedení centrální banky.

Finančně hospodářská nezávislost vychází z toho, že má centrální banka zákaz přímého financování veřejného sektoru. Dále pak má centrální banka povinnost hospodařit s vlastním majetkem, podle svého rozpočtu, který schvaluje vrcholové vedení centrální banky. Z tohoto rozpočtu pak musí být zřejmé výdaje na pořízení majetku a na provoz. Centrální banka dále na konci roku musí ve zprávě informovat parlament o výsledcích hospodaření. *Andenas (1997)* ve své práci poukazuje na fakt, že na rozdíl od jiných veřejných institucí, centrální banky ve vyspělých zemích často vytvářejí značné zisky. V rozvojových zemích je však situace opačná, obtíže působí ztráty v hospodaření.

Personální nezávislost vychází ze snahy omezit politické tlaky při jmenování a odvolávání členů vrcholného vedení centrální banky. Proto je důležité toto přesně vymezit v zákoně, aby bylo jasné jmenování i odvolávání členů vedení centrální banky.

Institucionální nezávislost vychází ze skutečnosti, že vrcholné vedení centrální banky nesmí přijímat ani vyžadovat pokyny od parlamentu, vlády ani prezidenta, či jiných vládních organizací při naplňování svých stanovených cílů a dalších činností.

Organizační nezávislost se vztahuje k faktu, že postavení centrální banky jako součásti správních orgánů, je zaručeno tím, že jakékoli změny v tomto postavení je možno činit jen změnou zákona o centrální bance. Vláda tedy nesmí přímo zasahovat. To platí i v případě vnitřního uspořádání centrální banky, které je přímo v kompetenci vedení centrální banky.

Funkční nezávislost spočívá v tom, že si centrální banka sama formuluje opatření, pomocí kterých chce uskutečnit stanovené cíle, a to především v měnové oblasti. To samé platí i v případě stanovování potřebných nástrojů. Důležité kroky však centrální banka konzultuje s vládou a samozřejmě ji informuje o zásadách a nástrojích a opatřeních měnové a hospodářské politiky.

Při shrnutí této podkapitoly je tedy zřejmé, že je nutné nalézt optimální míru nezávislosti centrální banky, přičemž není možná absolutní, nýbrž relativní nezávislost. Dále musí také docházet k optimální komunikaci mezi jednotlivými institucemi státní správy, aby nemohly vyvstat problémy vedoucí ke škodlivým jevům, které postihnou stát, ekonomiku i celou společnost *Pavlát (2004)*.

3.2 Empirické studie zabývající se nezávislostí centrálních bank

Koncem 80. a počátkem 90. let se začali ekonomové zabývat empirickou analýzou vztahu mezi mírou nezávislosti centrálních bank a výsledky jejich politiky. Empirické studie se však od sebe liší. Studie mají odlišné definice a měření míry nezávislosti centrálních bank. Dále se odlišují způsobem zkoumání vztahu mezi inflací a nezávislostí. Rozdílem je i to, zda autoři zkoumají pouze vztah mezi mírou inflace a mírou nezávislosti, nebo používají i další proměnné při vysvětlení vývoje inflace. Je také nutné vymezit definici nezávislosti centrální banky, která je chápána jako nezávislost na vládě, parlamentu nebo jiných politických institucích. Dále je nutné brát nezávislost CB jako svobodu samostatného určování cílů měnové politiky a nástrojů k jejich dosažení *Kotlán (2001)*.

Měření nezávislosti centrálních bank

Měření nezávislosti centrálních bank s sebou nese základní problém spojený s kvantitativní analýzou kvalitativních faktorů, jak ve své práci uvádějí *Kotlán; Frait (1999)*.

Tito autoři také poukazují na problémy spojené s vlivem faktorů (legislativní, institucionální, kulturní a osobnostní), z nichž lze mnohé těžko kvantifikovat, a některé jsou veřejnosti skryty. Pro vymezení nezávislosti centrálních bank je použito členění, které ve své práci použili *Kotlán; Frait (1999)*. Dělí nezávislost centrálních bank na nezávislost de jure a nezávislost de facto. Důležitost de facto nezávislosti popisuje ve své práci i *Andenas (1997, 309-311)*. Přičemž je do nezávislosti de jure autory zařazeno měří pomocí indexu GMT *Grilli, Masciandaro, Tabellini (1991)* a index vycházející z knihy *Cukiermana (1999)*, dále jsem zařadila do měření de jure nezávislosti index *Loungani-Sheets Loungani, Sheets (1997)* protože je známý a často používaný právě pro měření nezávislosti CB.

Nezávislost de jure

Zabývá se měřením nezávislosti, které je zaměřeno na analýzu legislativy, která určuje postavení centrálních bank. Analyzovat je tedy třeba ústavu, zákony, podzákonné normy, statuty centrálních bank a jiné normy. První pokusy o vytvoření indexu, který by měřil nezávislost, byly založené na práci s malým počtem kritérií a analyzovaly jen hrstku zemí.

První ucelenou a podrobnou studií pro měření nezávislosti byla práce z roku 1991 autorů *Grilli, Masciandaro a Tabellini* a z ní vycházející **Index GMT** (Index *Grilli-Masciandaro-Tabellini*, dále GMT). Tento index rozděluje nezávislost na politickou a ekonomickou. Přičemž je politická nezávislost definována tím, že má CB pravomoc zvolit hlavní cíl měnové politiky. Z této definice poté vyplývá osm otázek týkajících se politické nezávislosti indexu GMT (viz příloha č. 1). Ekonomická nezávislost je dána schopností centrální banky vybrat nástroje potřebné pro dosažení hlavního cíle. Pro měření ekonomické nezávislosti autoři GMT vytvořili sedm otázek (viz příloha č. 1). Měření nezávislosti indexu GMT se provádí tak, že při kladné odpovědi na každou otázku je přidělen jeden bod, záporná odpověď je hodnocena nulou. Poslední otázka je hodnocena odlišně, pokud je odpověď „vůbec ho neprovádí“ přidělí se dva body, odpověď „podílí se na něm spolu s jiným orgánem“ je přidělen jeden bod a odpověď „provádí ho sama“ je hodnocena nula body. Po součtu je celkový počet bodů šestnáct, přičemž každá část může získat nejvýše osm bodů. Čím více bodů hodnocená centrální banka získá, tím je více nezávislá *Kotlán; Frait (1999)*.

V roce 1992 vydal Alex Cukierman rozsáhlou knihu na téma nezávislosti CB, kde publikoval **Index právní nezávislosti**. Tento index se od ostatních uvedených liší nejvyšším počtem kritérií a dále také větší škálou hodnocení. Autor rozdělil svá kritéria do čtyř skupin, kde první skupinu tvoří otázky týkající se osoby guvernéra, druhá skupina řeší otázky vztahu CB a vlády, třetí skupina se vztahuje na otázku cíle CB a poslední skupina pokrývá otázky úvěrování veřejného sektoru centrální bankou (viz příloha č. 2). Index má tedy 16 odpovědí celkem. U ostatních indexů byly odpovědi hodnoceny jedním bodem při kladné odpovědi a nula bodů byla přiřazena odpovědi záporné. Cukierman přiřadil bodování mezi nulou a jedním bodem, a to tak, že: „sloučil kritéria 1-4 se stejnou vahou, dále kritéria 5-7 s váhami postupně 0,25; 0,5 a 0,25. Kritéria 8-12 zůstávají beze změn a kritéria 13-16 jsou agregována do jednoho mezikritéria stejné váhy. Nevážený index (LVAV) je průměrem osmi mezikritérií. Vážený index (LVAW) přisuzuje osmi kritériím postupně tyto subjektivní váhy: 0,2; 0,15; 0,15; 0,15; 0,10; 0,10; 0,05; 0,10“ *Kotlán (2001)*. Cukierman použil svůj index pro srovnání de jure nezávislosti 72 zemí, přičemž jako jediný sledoval vývoj právní nezávislosti od 50. do 80. let *Kotlán, Frait (1999)*.

Index Loungani-Sheets (dále LS) vznikl v roce 1997, tím že byl vytvořen v pozdější době, je kombinací předchozích přístupů. Tento index rozlišuje tři typy nezávislosti CB, a to cílovou, ekonomickou a politickou nezávislost. Kde je cílovou nezávislostí myšlena možnost centrální banky samostatně určovat cíle měnové politiky, kdy nebere v úvahu politické síly, které by mohly ovlivňovat centrální banku poté, co stanovila své cíle, což je považováno v indexu LS jako politická nezávislost. Ekonomická nezávislost je definována stejně jako u GMT, tedy že je dána schopností centrální banky vybrat nástroje potřebné pro dosažení hlavního cíle. Cílová nezávislost se týká otázky č. 1, pod ekonomickou nezávislost spadají otázky č. 2 - 5 a otázky č. 6 - 14 se vztahují na politickou nezávislost. Měření pomocí indexu LS se je tedy postaveno na zodpovězení 14 otázek (viz příloha č. 3). Při kladné odpovědi na otázky č. 1, 3, 7 a 8 je přidělen jeden bod, záporná odpověď nula bodů. Otázka č. 2 je bodována 1/3 bodu za každý nástroj, který má v rukou centrální banka. Zbývající otázky jsou při kladné odpovědi hodnoceny nula body a při záporné odpovědi je přidělen jeden bod. U otázek, kdy odpověď není jednoznačná, se přiděluje 0,5 bodu. Po celkovém součtu bodů značí vyšší počet bodů vyšší míru nezávislosti *Loungani, Sheets (1997)*.

Nezávislost de facto

Tedy nezávislost skutečná, je založena na měření jiných než právních faktorů, kterými se rozumí faktory institucionální, kulturní a osobnostní. Měření de jure nezávislosti je dosti obtížné, pro nezávislost de facto to platí tím spíš, protože měřit skutečnou nezávislost dané centrální banky s sebou nese mnoho faktorů, které musejí být zohledněny. Patří mezi ně historické a kulturní pozadí země, osobnostní charakteristiky všech členů vedoucích CB, kvalita výzkumného oddělení CB a mnoho dalších. Všechny tyto faktory nelze přímo kvantifikovat, proto vznikly tři možné způsoby, jak skutečnou nezávislost změřit¹⁷.

Prvním způsobem je dotazníková metoda, která je založena na odpovědích expertů na měnovou politiku a zástupců centrální banky dotazované země. *Cukiermanův* (1992) dotazník byl složen z otázek z pěti oblastí:

- legislativní aspekty nezávislosti,
- skutečná praxe při aplikaci legislativy týkající se CB,
- nástroje měnové politiky a jejich kontrola,
- střednědobé cíle a indikátory,
- cíle měnové politiky a jejich relativní váha při rozhodování.

Tento průzkum se uskutečnil ve 24 zemích a dotazovaní byli požádáni, aby vymezili situaci v 80. letech. Podle odpovědí bylo sestaveno devět kvantitativních veličin, ze kterých byl agregací vypočítán paralelně k indexu právní nezávislosti celkový index skutečné nezávislosti v podobě LVAV a LVAW.

Druhý způsob měření skutečné nezávislosti se provádí pomocí veličiny „míra obratu“ guvernéra ve funkci. Je vypočítána jako vzájemná hodnota skutečného funkčního období. Lze říci, že platí nižší „míra obratu“ naznačuje vyšší de facto nezávislost CB. Existuje příklad, který ukazuje, proč byla tato veličina zavedena. V Argentině je tradicí dáno, že pokud dojde ke změně vlády nebo ministra financí, nabízí guvernér CB svou rezignaci, i když tím není dodržováno zákonem dané čtyřleté funkční období guvernéra CB.

---

¹⁷ Tyto tři způsoby byly vyvinuty Cukiermanem (1992) a Cukiermanem a Webbem (1993).

Třetí veličinou pro měření skutečné nezávislosti centrální banky je „index politické zranitelnosti CB“, který vyvinuli *Cukierman; Webb (1995)*. Autoři charakterizují index jako „tu část politických změn, které jsou v dalším politickém období následovány výměnou guvernéra CB“ *Cukierman; Webb (1995, s. 400)*. Analýza byla provedena v 67 zemích, závěrem vyplývá, že v období 1950-1989 měl tento index, měřený šest měsíců od politické změny, hodnotu 0,24 pro všechny země. Z čehož pro rozvinuté 0,10 a 0,35 pro rozvojové země. Hlavním závěrem této studie je, že „politická nestabilita způsobuje nestabilitu v CB a snižuje takto její nezávislost“ *Cukierman; Webb (1995, s. 404)*. Lze také říci, že v rozvojových zemích je funkční období guvernéra ovlivňováno politickým chováním mnohem více, než je tomu v zemích rozvinutých *Kotlán; Frait (1999)*.

3.3 Odpovědnost

Nezávislost centrální banky není udržitelná bez odpovědnosti. Hledání optimální míry odpovědnosti je ale obtížný proces, který je komplikován tím, že se mezi voliči, vládou a centrální bankou nachází dvě roviny vztahů, a to „vlastník - manažer“. Existuje snaha centrálních bank kompenzovat zvýšenou transparentností nízkou odpovědnost danou zákonem. Při vyšší míře nezávislosti mnohdy dochází k problému, že je měnová politika mimo kontrolu demokraticky zvolených zástupců. Tento problém je nazýván „demokratický deficit centrální banky“, který je možné kompenzovat vyšší mírou odpovědnosti centrální banky.

Pro vysvětlení, jak je obtížné najít správnou míru mezi nezávislostí a odpovědností a že se touto otázkou zabývá široká ekonomická obec, je použit úryvek: „Je-li CB příliš mnoho nezávislá, může to vést k vytvoření demokraticky nepřijatelného stavu ve státě, příliš mnoho odpovědnosti ohrožuje účinnost nezávislosti, nezávislá centrální banka, která je plně odpovědná, může omezit manévrovací prostor všech tří složek vlády (zákonodárná, výkonná, soudní). Musí být dosaženo optimálního kompromisu mezi nezávislostí a odpovědností. Nezávislost a odpovědnost mohou být vnímány jako opačné konce kontinua, nebo jako dvě strany téže mince. Do jisté míry se debaty o nezávislosti a odpovědnosti podobají filozofické debatě o svobodě a odpovědnosti. Nezávislost bez odpovědnosti by mohla být jako svoboda bez odpovědnosti“ *Andenas (1997, s. 328)*.

Definovat odpovědnost CB není jednoduché. Pokud je pro vysvětlení použita teorie her, potom je možné definovat odpovědnost centrální banky jako mechanismus, díky němuž je jednání manažera, tedy centrální banky, zjevné jeho vlastníkovi, v tomto případě veřejnosti, popřípadě vládě. Odpovědnost je možné rozdělit do několika stupňů. Předstupněm odpovědnosti je transparentnost, která je popsána níže. Jedná se o variantu, kdy centrální banky transparentně zpřístupňují veřejnosti jejich cíle a akce. Mnohdy také CB prezentují parlamentu zprávu o uplynulém vývoji ve stanovených intervalech. Za další stupeň odpovědnosti je považována povinnost centrální banky vysvětlit odchylku inflace od cíle stanoveného centrální bance. Radikálnějším stupněm je tzv. „skládání účtů“, jedná se o přímou osobní odpovědnost guvernéra dané centrální banky.

Jak již bylo řečeno, odpovědnost je velmi špatně měřitelná, proto existuje nízký počet empirických studií. Autor ve své práci popisuje více studií na toto téma, pro potřeby měření jsou v této práci charakterizovány pouze dvě z nich (Kotlán, 2001). Prvním je **Index odpovědnosti Briault, Haldane, King (1996)**, který je založen na čtyřech kritériích:

- „Je centrální banka monitorována parlamentem?
- Publikuje centrální banka záznamy z měnově - politických jednání řídicího orgánu?
- Publikuje centrální banka inflační zprávu?
- Má vláda možnost převzít v určitých případech kontrolu nad měnovou politikou?“ *Kotlán (2001, s. 34).*

Druhou empirickou studií měřící míru odpovědnosti je práce *Fry et al. (2000)*, v ní autoři pojali odpovědnost jako proceduru definování cíle centrální banky a možnost monitorování jejího chování vládou, včetně možnosti převzít kontrolu nad měnovou politikou. Výzkum, který autoři uskutečnili, byl složen z odpovědí 94 centrálních bank na obsáhlé dotazníky. Ukázku otázek z této studie (viz příloha č. 4), použito z práce *Kotlána (2001, s. 35).*

Jelikož vzniká, již výše zmíněný „demokratický deficit“ nezávislé CB, je předpoklad, že s vyšší mírou nezávislosti CB by měla banka zvýšit i míru odpovědnosti. Empirické studie tuto přímou úměru ovšem vždy nepotvrzují. Pokud totiž vezmeme v úvahu v praxi získané zkušenosti, tak například německá Bundesbanka, která se vyznačovala vysokou nezávislostí,

měla velmi nízkou míru odpovědnosti. Opakem může být centrální banka v Anglii, která se vyznačovala vysokou odpovědností, avšak téměř žádnou nezávislostí *Kotlán (2001)*. Několik autorů ve svých pracích argumentuje pro nepřímou úměru *Cukierman (2000)*, *Briaulta et al. (1996)*, naopak *Kotlán (2001)* ve své studii dochází k závěru, že nelze¹⁸ potvrdit žádný pevný vztah.

3.4 Kredibilita

Dostatečná kredibilita centrální banky, tedy důvěryhodnost, se dostává do popředí debat. Je důležitá jak z hlediska odpovědnosti centrální banky, tak pro efektivní realizaci měnové politiky. Kredibilita může být vysvětlena jako souhrn reputace centrální banky a míra její transparentnosti. Dobré reputace se dostane centrální bance tím, že v minulosti úspěšně dosahovala svých cílů, lidé tedy mohou, skrze úspěchy z minulosti, věřit v důvěryhodnost centrální banky díky jejím minulým činům.

Stejně jako měření míry odpovědnosti je měření míry kredibility nesnadný úkol. Možností, jak kredibilitu změřit, je provedení průzkumu veřejného mínění nebo anketa provedená na finančním trhu - tedy mezi jeho účastníky. Při použití těchto metod je však důležité nejprve přesně vymezit pojem kredibilita. Další možnost měření spočívá v porovnání rozdílu mezi inflačním cílem a inflačním očekáváním trhu, samozřejmě za stejné období. Kredibilita centrální banky je nižší, čím větší je vypočítaná mezera. Pokud dojde k tomu, že je inflační očekávání stejné jako inflační cíl, pak lze hovořit o tom, že je centrální banka dokonale kredibilní. Tím dochází k tomu, že subjekty dokonale věří jejímu inflačnímu cílování *Kotlán (2001)*.

Významnou studií na téma kredibilita je považována práce *Alana Blindera (1999)*. Ten se zaměřuje pomocí dotazníků na zodpovězení dvou zásadních otázek:

- Proč je kredibilita důležitá?
- Jak lze kredibility dosáhnout?

---

¹⁸ Na základě dostupných údajů.

Každá z těchto otázek je podrobněji rozčleněna (viz přílohy č. 5 a 6). Na otázky odpovídali bankéři z 84 centrálních bank a zároveň 53 bankéřů z amerického Národního ústavu ekonomického výzkumu. Odpovědi se hodnotily pomocí pětistupňové škály od jedné do pěti, kde známka jedna znamená největší nesouhlas a známka 5 největší souhlas. Výsledky tohoto dotazníku (viz příloha č. 5) jasně dokazují, že jak centrální bankéři, tak ekonomové vnímají kredibilitu jako důležitou, a to hlavně pro udržení nízké inflace a pro méně nákladnou dezinflaci. Dále lze podle výsledného pořadí porovnávat odpovědi dvou dotazovaných skupin, které se však již liší. Co se týče druhé otázky v dotazníku, tedy „Jak lze kredibilitu dosáhnout?“ byly obě skupiny požádány, aby seřadily činitele podle významnosti, kterou každému z nich přisuzují. Výsledky této části dotazníku (viz příloha č. 6) jasně dokazují shodu názorů centrálních bankéřů a významných ekonomů ve všech bodech. Pokud se ovšem podíváme podrobněji, tak je zřejmé, že v této části dosahovaly vyšších průměrných známek odpovědi centrálních bankéřů, z čehož vyplývá, že ekonomové přisuzují těmto činitelům nižší význam. Obě skupiny se ovšem shodnou na tom, že nejvýznamnějším činitelem je historická spolehlivost *Kotlán (2001)*.

Z této studie jasně vyplývá, jak důležitá kredibilita vlastně je. Díky kredibilitě je možné udržovat nižší inflace a také nižší náklady dezinflace. Je ovšem těžké pro centrální banky vysokou kredibilitu získat, zvláště proto, že z dotazníků vyplývá skutečnost, že nejdůležitějším faktorem je historická spolehlivost. Což je překážkou pro centrální bankéře, kteří ve své funkci nemohou ovlivnit dlouhodobou předchozí spolehlivost centrální banky. Proto je důležité vytvořit a držet si dlouhodobě kladnou reputaci.

3.5 Transparentnost

Transparentnost, je dalším prvkem, bez kterého nelze dosahovat vysoké míry nezávislosti, na čemž se shoduje neustále více ekonomů. Pro vymezení pojmu transparentnost je použito definice uvedené na stránkách *ECB (1998d)*: „Transparentnost znamená, že centrální banka poskytuje veřejnosti a trhům veškeré příslušné informace o své strategii, závěrech, rozhodnutích týkajících se její politiky i o svých postupech. Tyto informace jsou poskytovány včas a otevřeným a jednoznačným způsobem“. Samozřejmě existuje mnoho definic pojmu transparentnost, viz *Kotlán (2001)*, *Dillén a Nilsson (1998)*, protože se v této práci hovoří o transparentnosti ČNB a ECB, je relevantní právě definice ECB.

Transparentní centrální banky by měla splňovat čtyři podstatné znaky. Prvním je definice cíle měnové politiky¹⁹. Aby byla měnová politika transparentní, je nutné, aby centrální banka definovala cíl této politiky. Daný cíl zároveň slouží veřejnosti pro porovnání se skutečným stavem a na základě toho může posoudit, zda je měnová politika centrální banky úspěšná. Druhým znakem je vytvoření a prezentace strategie měnové politiky. Centrální banka musí vytvořit a prezentovat strategii měnové politiky široké veřejnosti, aby na jejím základě mohla vysvětlit kroky, které provádí směrem k dodržení stanoveného cíle měnové politiky. Tato strategie slouží jako komunikační kanál mezi centrální bankou a veřejností. Třetím znakem je publikace prognózy klíčové nebo cílové veličiny. Publikováním prognóz veličin měnové strategie centrální banka zvyšuje svou transparentnost.

Nejdůležitější publikovanou veličinou je inflace, protože hlavním cílem většiny centrálních bank je stabilní cenová hladina. Publikovaná předpověď vývoje inflace, ale i dalších veličin jako nezaměstnanost, HDP, peněžní zásoba, dále slouží veřejnosti k tomu, aby mohla předvídat budoucí ekonomickou situaci. Posledním znakem je komunikace o minulém, současném a budoucím vývoji ekonomiky a měnové politiky. Centrální banky po skončení svých jednání ohledně měnové politiky vydávají tiskové zprávy nebo pořádají konference, na kterých seznamují širokou veřejnost s výsledky jednání. Samozřejmostí jsou také vypracované materiály (bulletin, inflační zpráva), které informují o minulém vývoji a výhledu do budoucna, vydávány jsou s rozdílnou periodou (půlroční, čtvrtletní, měsíční).

Zvyšující se míra transparentnosti centrální banky s sebou nese pro a proti. Pro je fakt, že čím je vyšší transparentnost tím má centrální banka menší možnost klamat veřejnost například tím, že by používala inflační překvapení. Čím je měnová politika transparentnější, tím se snižuje možnost chyb veřejnosti, co se týče očekávání budoucnosti. Proti jsou náklady spojené s rostoucí mírou transparentnosti. Mezi ně patří náklady spojené s provozem a potřebou personálu, který je potřeba pro komunikaci s veřejností. Do provozních nákladů lze zahrnout pořádání výše zmíněných tiskových konferencí, vydávání inflačních zpráv, bulletinů. Dalším nákladem je, že je potlačováno inflační překvapení, čímž by mohla centrální banka reagovat na ekonomický vývoj. Problém spočívá i v tom, že určitá míra transparentnosti s sebou nese časem potřebu ještě větší transparentnosti, což si vyžaduje další výše zmíněné provozní a personální náklady *Kotlán (2001)*.

---

¹⁹ V podobě měřitelné veličiny.

Empirická studie *Fry et al. (2000)*, která se zabývá měřením míry transparentnosti na základě dotazníků, které vyplňovali v 94 zemích centrální bankéři, je podrobnou studií řešící toto téma. Na základě dotazníku (viz příloha č. 7) odpovídali bankéři na různé kategorie otázek. Vyhodnocení poskytlo pozoruhodné výsledky *Fry et al. (2000, tab 4.6)*. Většina centrálních bank vysvětlí nové opatření týkající se měnové politiky hned po jeho přijetí. Pokud ovšem toto opatření zůstává stejné, je to veřejnosti oznámeno avšak bez vysvětlení, proč tomu tak je.

Kotlán (2001, s. 52) ve své práci s tímto postupem nesouhlasí, tvrdí že: „to ale není podle mého názoru správné, neboť rozhodnutí o ponechání nastavení měnových podmínek lze považovat za plnohodnotné rozhodnutí a jako takové by mělo být veřejnosti vysvětleno“. S tímto názorem se neztotožňuji, je totiž jasné, že rozhodnutí, které bylo ponecháno stejné, již v minulosti jako změněné v tiskové zprávě nebo na konferenci vysvětleno bylo, tudíž pro veřejnost vysvětlení důvodů změn proběhlo a je dohledatelné právě v tiskových zprávách. Tímto lze souběžně ušetřit výše zmíněné provozní a personální náklady spojené s transparentností centrální banky.

Již je výše vylíčeno, publikace inflačních prognóz zvyšuje transparentnost měnové politiky centrální banky a zvyšuje důvěru veřejnosti v měnovou politiku prováděnou centrální bankou. Dodnes to však nedělá mnoho bank. *Kotlán (2001, s. 55)* ve své studii předkládá argumenty, proč je zveřejňování výhledů centrální banky důležité, dle *Tarkka; Mayes (1999)*:

- „Snížení nejistoty u ostatních subjektů v ekonomice vede k efektivnějším investičním rozhodnutím.
- Zvýšení kredibility měnové politiky snižuje náklady měnové politiky.
- Zvýšení koordinace fiskální a měnové politiky.
- Zvýšení odpovědnosti. Publikace prognózy umožňuje oddělit hodnocení profesionálního výkonu CB od vlivu neočekávaných šoků na inflaci.“

Jako vždy má vše dvě strany mince, proti publikování prognóz někteří ekonomové mají námitky, že vydávání prognóz inflace příliš svazuje centrální banku.

3.6 Shrnutí teoreticko - metodologických východisek a empirických studií

Diskuse ekonomů celého světa o nutnosti zajištění určité míry nezávislosti centrálních bank, se datují od počátku 80. let 20. století. Do České republiky se tyto úvahy přesunuly v 90. letech 20. století. Tuto problematiku diskutují, jak ekonomové, tak široká veřejnost. Postupem času se vyvinulo mnoho názorů, lze pozorovat jak zastánce nezávislosti CB, tak jejich odpůrce. Proto se nezávislost centrálních bank stala postupně součástí ekonomického výzkumu.

Argumenty, které hájí nezávislost centrálních bank, vycházejí z úvah reprezentantů teorie veřejné volby a z argumentů založených na teorii časové nekonzistence hospodářské politiky. Argumenty za vyšší závislost centrálních bank jsou různé. Jedním z nich je úvaha, že pokud bychom politikům nemohli svěřit provádění monetární politiky, tak bychom jim nemohli svěřit nic. Dále je shledáván problém ve špatné koordinaci politiky CB, vlády a parlamentu.

Nezávislost centrální banky je možné definovat jako nezávislost politickou, finančně hospodářskou, personální, institucionální, organizační a funkční.

Koncem 80. a počátkem 90. let ekonomové začali provádět empirickou analýzu vztahu mezi mírou nezávislosti centrálních bank a výsledky jejich politiky. Jednotlivé studie však mají odlišné definice a měření.

V práci je použito členění nezávislosti centrálních bank na nezávislost de jure a nezávislost de facto. De jure měřením nezávislosti se zabývá analýzou legislativy, která vymezuje postavení centrálních bank. De facto nezávislostí se rozumí ta skutečná, měří se jiné než právní faktory, kterými jsou faktory institucionální, kulturní a osobnostní. Do nezávislosti de jure zařazeno měří pomocí indexu GMT, index vycházející z knihy Cukiermana, a třetím je index Loungani-Sheets (LS). Pro měření nezávislosti de facto je začleněna dotazníková metoda, dále pak měření pomocí veličiny „míry obratu“ guvernéra ve funkci, třetí metodou je použití veličiny „index politické zranitelnosti CB“.

Nezávislost centrální banky je těžko udržitelná bez odpovědnosti. Při vyšší míře nezávislosti totiž může dojít k problému, že je měnová politika mimo kontrolu demokraticky zvolených zástupců. Tento problém je nazýván „demokratický deficit centrální banky“, je však možné jej kompenzovat právě vyšší mírou odpovědnosti centrální banky.

Kredibilita centrální banky, tedy její důvěryhodnost, je důležitá jak z pohledu odpovědnosti centrální banky, tak pro účinnou realizaci měnové politiky. Kredibilitu lze vysvětlit jako reputaci centrální banky a míru její transparentnosti. Reputace dosáhne centrální banka úspěšným dosahováním svých cílů v minulosti, lidé díky úspěchům z minulosti, mohou věřit v důvěryhodnost centrální banky.

Transparentnost je dalším důležitým prvkem pro dosažení vysoké míry nezávislosti. Transparentnosti dosahuje centrální banka poskytováním veškerých informací o svých strategiích, závěrech, rozhodnutích a postupech. Tyto informace musí poskytovat včas široké veřejnosti a trhům.

4 Komparace nezávislosti ČNB a ECB

Třetí, tedy praktická část diplomové práce je zaměřena na samotnou komparaci nezávislosti České národní banky a Evropské centrální banky. Tato kapitola je koncipována tak, že v první podkapitole je uvedena nezávislost jak ji prezentují samotné instituce, což je předmětem následného zhodnocení. V druhé podkapitole bude již následovat vlastní komparace provedená pomocí dvou vybraných indexů.

4.1 Komparace nezávislost ČNB a ECB – dle prezentovaných postojů

Je jasné, že existují rozdíly mezi tím, jak prezentují svou nezávislost samotné organizace a objektivním měřením pomocí indexů. Proto se nejdříve zaměřím na vymezení a komparaci prezentovaných názorů.

4.1.1 Jak svou nezávislost prezentuje ČNB

Česká národní banka vidí nezávislost jako důležitý předpoklad úspěšné realizace měnové politiky a udržitelného neinflačního růstu ekonomiky. ČNB se vyznačuje jak vysokou mírou nezávislosti na politických strukturách tak plněním svých zákonem stanovených funkcí již od svého vzniku, což bylo v lednu roku 1993. Nezávislost České národní banky je právně zakotvena v Zákoně o ČNB č. 6/1993 Sb.

ČNB, stejně jako ECB, prezentuje svou nezávislost *ČNB (2003-2010)* jako funkční, institucionální, personální a finanční. Tyto pojmy jsou teoreticky vymezeny v rámci druhé kapitoly této práce. **Funkční nezávislost** vidí Česká národní banka ve své autonomii při formulování inflačních cílů a nástrojů k jejich dosažení. ČNB má sice za úkol stanovovat kurzový režim až po projednání s vládou, to ale nesmí ohrozit její hlavní měnový cíl. Dále se pak o zásadách a opatřeních měnové a fiskální politiky ČNB a vláda navzájem informují. Základem **institucionální nezávislosti** je, že bankovní rada ČNB nemůže vyžadovat ani přijímat pokyny od prezidenta, parlamentu, vlády či jiných subjektů. **Personální nezávislost** spočívá v tom, že nesmí docházet k politickým tlakům při jmenování a odvolávání členů bankovní rady. Bankovní radu ČNB, která má sedm členů, jmenuje

a odvolává prezident republiky, a to bez zásahů vlády. Zákon také přesně vymezuje důvody²⁰ pro potenciální odvolání členů bankovní rady. **Finanční nezávislost** je založena na zákazu přímého financování veřejného sektoru a subjektů v jeho správě. ČNB hospodaří podle rozpočtu, který schvaluje bankovní rada. Rozpočet je rozčleněn tak, aby byly jasně rozeznatelné výdaje na pořízení majetku a výdaje na provoz. ČNB má povinnost po skončení hospodářského roku zpracovat účetní uzávěrku, která musí být ověřena externím auditorem. Z této uzávěrky je vytvořena roční zpráva o výsledku hospodaření a ta se následně překládá parlamentu. ČNB má dále povinnost pravidelně zveřejňovat dekadní výkazy o své finanční pozici.

4.1.2 Jak svou nezávislost prezentuje ECB

Obecně se Evropská centrální banka, a tím pádem i celý eurosystém vyznačují vysokým stupněm nezávislosti. Některé publikace tvrdí, že se jedná pravděpodobně o nejnezávislejší centrální banku na světě *Baldwin, Wyplosz (2008)*. Je pravdou, že jak ECB, tak národní centrální banky zapojené do eurosystému, jsou velice přísně zabezpečeny proti jakýmkoli politickým zásahům. Právní ukotvení zabezpečení proti všem těmto zásahům je zejména ve Smlouvě o ES v článku 108 *ECB (2006)*: „Při výkonu pravomocí a plnění úkolů a povinností svěřených jim touto smlouvou a statutem ESCB nesmějí ECB, žádná národní centrální banka ani žádný člen jejich rozhodovacích orgánů vyžadovat ani přijímat pokyny od orgánů či institucí Společenství, od žádné vlády členského státu ani od jakéhokoli jiného subjektu. Orgány a instituce Společenství a vlády členských států se zavazují zachovávat tuto zásadu a nesnažit se ovlivňovat členy rozhodovacích orgánů ECB či národních centrálních bank při plnění jejich úkolů.“ Smlouvou o založení Evropského společenství (později ve Smlouvě o EU) byl tedy nezávislosti přisouzen „ústavní“ status, dále pak je nezávislost ECB upravena ve Statutu Evropského systému centrálních bank a ECB.

Dalším důležitým zabezpečením nezávislosti, a to osobním je jmenování členů Výkonné rady ECB na dlouhé období osmi let, kteří dále nemohou být opětovně jmenováni. To zaručuje snížení příležitostí k ovlivňování členů Výkonné rady ECB. Dále ECB disponuje vlastním rozpočtem, který je nezávislý na rozpočtu EU. Není kontrolována Evropským účetním dvorem, ale nezávislými externími auditory. Toto zaručuje nezávislost finanční.

---

²⁰ Neplnění zákonem stanovených podmínek pro výkon funkce, nevykonávání své funkce po dobu delší než 6 měsíců či vážné pochybení.

Pokud se tedy podíváme na to, jak ECB prezentuje svou nezávislost *ECB (2007)*, najdeme pod tímto pojmem nezávislost funkční, institucionální, osobní a finanční. ECB upravuje **funkční nezávislost** ve Smlouvě o ES a také ve Statutu ESCB, kde vymezuje hlavní cíl, a to udržování cenové stability. Aniž by byl dotčen tento cíl, podporuje ESCB obecné hospodářské politiky ES se záměrem přispět k dosažení cílů ES podle Smlouvy, tj. především podporovat harmonický a vyvážený hospodářský rozvoj v ES, trvalý a neinflační hospodářský růst respektující životní prostředí, vysoký stupeň konvergence ekonomické výkonnosti, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, a to vytvořením společného trhu a hospodářské a měnové unie a prováděním společných politik a činností uvedených ve Smlouvě. **Institucionální nezávislost** je vymezena v článku 108 Smlouvy o ES (citováno výše) a v článku 7 Statutu ESCB. V těchto člancích je jasně stanoveno, že ECB, národní centrální banky ani členové jejich rozhodovacích orgánů nesmí vyžadovat ani přijímat pokyny nebo se nechat ovlivňovat od orgánů či institucí Společenství, od vlád členských států a dalších jiných subjektů. **Osobní nezávislost** je již částečně nastíněna výše. Členové Výkonné rady ECB jsou jmenováni na osm let, nemohou však být jmenováni opakovaně. Minimální funkční období guvernéra je pět let, do funkce může být jmenován opakovaně. Přičemž všechny členy rozhodovacích orgánů nelze odvolat z funkce z jiných důvodů, než jsou stanoveny ve Statutu ESCB. **Finanční nezávislost** je také částečně popsána výše, dále však ECB a národní centrální banky musí být schopny autonomně používat dostatečné finanční zdroje tak, aby byly schopny plnit svůj mandát. ECB má svůj vlastní kapitál, který jí upsaly národní centrální banky a její rozpočet je nezávislý na ostatních institucích EU. Národní centrální banky musí mít dostatečné finanční zdroje k plnění úkolů v rámci ESCB i svých vlastních.

4.1.3 Komparace prezentovaných postojů ČNB a ECB

Pokud se tedy podíváme na to, jak svou nezávislost hodnotí samotné centrální banky, můžeme vidět, že se velice podobají. Obě tyto instituce se prezentují jako vysoce nezávislé, což lze z dostupných informací objektivně potvrdit²¹, stejně tak mají nezávislost právně zakotvenu. V obou případech lze vidět členění nezávislosti, a to na funkční, institucionální,

---

²¹ Komparaci nezávislosti těchto dvou institucí a tím i zjištění, která se vyznačuje vyšší mírou nezávislosti, provedu níže.

personální a finanční. Je tomu tak proto, že vznikla Koncepce nezávislosti centrální banky²², kde byla nezávislost rozčleněna právě na tyto čtyři podkategorie. Proto ČNB po vstupu do EU používá stejná kritéria pro zhodnocení nezávislosti.

Pokud se zaměřím na **funkční nezávislost**, lze vypožorovat, že ECB vidí funkční nezávislost v právním ukotvení hlavního cíle, což je stabilní cenová hladina. Naproti tomu ČNB shledává svou funkční nezávislost v možnosti autonomně rozhodovat o formulování inflačních cílů a o vytváření nástrojů k jejich dosažení. Přičemž má stejně jako ECB právně zakotven svůj hlavní cíl.

O **institucionální nezávislosti** těchto dvou institucí lze říci, že jsou více méně totožné. Největší váhu v tomto případě přikládám faktu, že Česká republika při vstupu do EU musela sladit svou právní legislativu s normami EU a stala se součástí ESCB, což vedlo k tomu, že právní ukotvení ECB a ČNB jsou si velice podobné. Toto je do budoucna velice důležité při předpokladu, že Česká republika přijme euro a stane se součástí eurozóny.

Co se týče **personální nezávislosti**, je na tom na první pohled lépe ECB, a to z důvodu, že volené osoby mají delší funkční období²³. Dále pak mají obě vymezenou možnost odvolání z funkce s jasně danými důvody, která je zakotvena v právním řádu obou institucí. Z mého pohledu je však personální nezávislost ECB velice snižována faktem, že při volbě prezidenta a Bankovní rady ECB dochází k obrovským politickým tlakům a lobby. Čehož si ostatně všiml, u prvních dvou voleb prezidenta ECB a řeší tento problém ve své práci i Kvízda (2005). Autorova práce tedy potvrzuje mé tvrzení o špatnosti nastavení volby vrcholného vedení ECB a kritizuje politickou nezávislost ECB ze stejných důvodů a volá po nápravě.

Dle evropského práva je prezident a viceprezident ECB jmenován takto: „Prezident, viceprezident a další členové Výkonné rady jsou jmenováni z uznávaných a zkušených osobností s profesionální zkušeností v měnových záležitostech Evropskou radou kvalifikovanou většinou na doporučení Rady, po konzultaci s Evropským parlamentem a Radou guvernéřů“ (ÚZ Evropské právo, 2010). V případě ČNB je guvernéř a bankovní rada

---

²² Evropský měnový institut vytvořil, v roce 1997, soubor znaků nezávislosti centrálních bank, které sloužily jako hodnotící parametry národní legislativy členských států.

²³ Protože čím je funkční období delší než politický cyklus, tím je větší pravděpodobnost nezávislejšího rozhodování daných osob.

jmenována prezidentem bez jakýchkoli dalších zásahů. Pokud se však podíváme zpět do historie ECB, tak již první prezident ECB pan William Duisenberg byl zvolen do této funkce z jediného důvodu a to proto, že byl jako jediný politicky akceptován všemi státy. Stejně politické tlaky zafungovaly i při volbě současného prezidenta ECB **Jean-Claude Tricheta**.

Historie se opakuje a již nyní lze z tisku vyčíst, jaká politická diskuse se rozběhla ohledně voleb prezidenta a viceprezidenta ECB. Jak silné je politické lobby v případě této volby? Letos v květnu končí volební období stávajícího viceprezidenta ECB Řeka **Lucase Papademose**, což je druhý nejvyšší post v ECB. O tuto funkci se ucházejí Portugalce **Vitor Constancio**, Lucemburčan **Yves Mersch** a Belgičan **Peter Praet**. Největší boje o tuto pozici patrně svedou pánové Vitor Constancio a Yves Mersch, protože jsou oba ve své zemi guvernéry centrální banky a tudíž mají větší kvalifikaci než Peter Praet, který zastává „jen“ funkci člena bankovní rady své národní centrální banky.

Velké politické lobby v současné době svádí Německo. Jeho snahy jsou velice prozíravé, snaží se prosadit do funkce viceprezidenta ECB Portugalce **Constancia**. Není to ovšem proto, že by oceňovali jeho vysokou kvalifikaci pro tuto funkci, ale pro jakousi vypočítavost. Příští rok v říjnu totiž končí funkční období současnému prezidentovi ECB Francouzi **Jean-Claude Trichetovi**. V současné době je již jasné, že právě Němec **Axel Weber**, guvernér tamní centrální banky, je velkým kandidátem na post prezidenta ECB a Německá vláda se netají tím, že bude svého kandidáta velice podporovat. Zatím je z dostupných zdrojů znám jen jeden vážný protikandidát, a to guvernér italské centrální banky **Mario Draghi**. Jde tedy o to, že je jakýmsi nepsaným pravidlem, že by prezident a viceprezident ECB měli být protipóly, tedy jeden zástupce „severní Evropy“ a druhý zástupcem té „jižní“. Proto je velice jasná snaha Německa, protože pokud bude viceprezidentem ECB zvolen jimi podporovaný Portugalec **Constancio**, zvyšují se mnohokrát šance Německa na to, že novým prezidentem ECB bude právě **Axel Weber**. Pokud se tedy nad tímto zamyslím, je zřejmé, že personální nezávislost ECB je tímto faktem snižována. A instituce EU by měly nastolit přehlednější a jasnější volbu prezidenta ECB. Protože v současné době nelze o ECB říci, z výše uvedených argumentů, že je personálně nezávislá.

Nezávislost finanční je velice podobná, obě instituce mají nezávislý rozpočet, který je následně kontrolován nezávislými externími auditory, a samozřejmě obě svou roční rozpočtovou uzávěrku předkládají parlamentu.

4.2 Komparace nezávislosti ČNB a ECB – dle zvolených indexů

V této podkapitole se věnuji vlastní komparaci, dle zvolených indexů, nezávislosti ČNB a ECB. Oproti prezentovaným postojům samotných centrálních bank se budu snažit o objektivnější, podrobnější a věcnější prezentaci a komparaci nezávislosti obou institucí. Pro měření míry nezávislosti jsem si vybrala indexy GMT a LS, které jsou teoreticky vymezeny v rámci druhé kapitoly. Tyto indexy jsem si zvolila pro jejich rozmanitost otázek a také proto, že jsou dle mého názoru nejznámější a nejčastěji používané pro měření nezávislosti centrálních bank.

Informace pro potřeby vyplnění tabulek jsou získány především z právních předpisů obou centrálních bank. V případě ČNB je to tedy zákon č. 6/1992 Sb., o České národní bance a v případě ECB jsou to zakládající smlouvy v posledním znění a Statut ESCB a ECB. Podotýkám, že vycházím z právní úpravy před přijetím Lisabonské smlouvy, protože svou práci zpracovávám již od roku 2009.

Měření míry nezávislosti pomocí indexu GMT

První měření provedu (viz tab. č. 4.1) pomocí indexu GMT vycházejícího ze studie autorů Grilliho, Masciandariho a Tabelliniho vydané roku 1991. Tabulka č. 4.1 byla použita z práce *Kotlána (2001)*, doplněné údaje ve sloupcích 2 až 5, jsou dle vlastního zpracování. Index člení nezávislost do dvou skupin, a to na politickou a ekonomickou. Hodnocení odpovědí se provádí tak, že za kladnou odpověď připadá jeden bod a za zápornou nula bodů. Výjimkou je poslední otázka, při odpovědi „vůbec ho neprovádí“ jsou přiděleny dva body, jeden bod získá odpověď „podílí se na něm spolu s jiným orgánem“, nula bodů získá odpověď „provádí ho sama“. Celkem lze získat šestnáct bodů, čím více bodů, tím je daná instituce nezávislejší.

Tab. 4.1 Politická a ekonomická nezávislost

	Počet bodů	ČNB	Počet bodů	ECB
Politická nezávislost				
1. Guvernér není jmenován vládou.	1	Ano	0	Ne
2. Guvernér je jmenován na více než 5 let.	1	Ano	1	Ano
3. Celá bankovní rada není jmenována vládou.	1	Ano	0	Ne
4. Bankovní rada je jmenována na více než 5 let.	1	Ano	1	Ano
5. Účast představitele vlády v bankovní radě není nařízena.	1	Ano	1	Ano
6. Souhlas vlády s měnovou politikou není vyžadován.	1	Ano	1	Ano
7. Centrální banka má uloženo zákonem sledovat cenovou stabilitu.	1	Ano	1	Ano
8. V případě konfliktu mezi CB a vládou zákon uděluje větší moc CB.	0	Ne	0	Ne
Ekonomická nezávislost				
1. Přímé úvěrování vlády není automatické.	1	Ano	1	Ano
2. Přímý úvěr je poskytován za tržní sazby.	0	Ne	0	Ne
3. Přímý úvěr poskytován vládě je pouze dočasný.	1	Ano	1	Ano
4. Přímý úvěr poskytován vládě je objemově omezen.	1	Ano	1	Ano
5. CB se neúčastní primárního trhu veřejného dluhu.	1	Ano	1	Ano
6. Diskontní sazbu určuje centrální banka.	1	Ano	1	Ano
7. Centrální banka neprovádí bankovní dohled.	0	Provádí ho sama	1	Podílí se na něm
Celkem bodů	12		11	

Zdroj: Vlastní zpracování.

Pro vysvětlení, proč jsou v tabulce právě tyto odpovědi, se nyní pokusím podat dostačující argumenty. Guvernér ČNB i celá bankovní rada je jmenována prezidentem republiky na období 6 let, přičemž prezident nesmí být ovlivňován vládou, která do tohoto jmenování nesmí zasahovat. V případě ECB jsou členové Výkonné rady jmenováni na období osmi let a minimální funkční období guvernéra je pět let. Všichni jsou jmenováni Evropskou radou kvalifikovanou většinou na doporučení Rady, po konzultaci s Evropským parlamentem a Radou guvernérů. Pokud ovšem přihlédnu k argumentům ohledně personální nezávislosti ECB uvedených výše, musím v případě ECB udělit u otázek 1 a 3 nula bodů. Co se týče přítomnosti představitele vlády v bankovní radě, ta je u obou institucí dovolena, ne však povinná. V právních normách je striktně uvedeno, že hlavním cílem obou institucí je sledovat a udržovat stabilní cenovou hladinu. Přičemž vlády nesmějí zasahovat do měnové politiky prováděné oběma centrálními bankami. Více problematická byla odpověď na otázku, která instituce má větší moc v případě konfliktu, jestli vláda či CB. V zákoně ani jedné CB není jasně specifikována tato problematika, je však dáno, že v případě konfliktu toto řeší soud formou sporu, proto jsem volila odpověď ne. Co se týče přímých úvěrů vládě, tak ECB má striktně vymezeno zákonem, že nesmí jakýmkoli způsobem poskytovat přímé úvěry vládám zvláště pak na krytí veřejného zadlužení. ČNB toto v určité míře umožňovala, ale jen do doby, než se stala členem EU a musela právně sladit nezávislost, což provedla novelou zákona v roce 2002, která zakazuje taktéž jakékoli přímé úvěrování vlády a veřejných deficitů. Obě centrální banky mají v rámci svého právního ukotvení stanoveno, že primárně stanovují základní sazby, což zahrnuje i sazbu diskontní. Na otázku, zda centrální banky vykonávají bankovní dohled, je v rámci ČNB odpověď jednoduchá, ze zákona ho provádí sama. ECB však má stanoveno, že bankovní dohled zabezpečuje pomocí Výboru pro bankovní dohled a Kontraktní skupiny. Tyto orgány ovšem nemají výkonnou pravomoc. Hlavní formou je bilaterální spolupráce mezi institucemi dohledu jednotlivých zemí, čímž je myšlen dohled národních centrálních bank v rámci ESCB. Vzhledem k těmto okolnostem jsem volila odpověď, že se na dohledu podílí s jiným orgánem.

Po provedení komparace je z tabulky č. 1 patrné, že vyšší míry nezávislosti dosahuje ČNB. ECB však ztrácí jen jeden bod. Je však nutné dodat, že pokud bych nezpochybnila personální nezávislost ECB, co se týče voleb vrcholného vedení, ECB by dosáhla o bod vyšší nezávislosti než ČNB. Pokud se ale chci držet vymezení, že provedu měření nezávislosti objektivně, je mou povinností ECB body v otázkách 1 a 3 neudělit. Objektivně totiž ČNB v těchto otázkách dosahuje vyšší nezávislosti. Dá se ale říci, že obě centrální banky

dosahují téměř stejné míry nezávislosti, a to zejména ze dvou důvodů, za prvé obě při svém vzniku vycházely z modelu německé centrální banky, což vede k velkým podobnostem nejen v pohledu na nezávislost. A za druhé, ČR při vstupu musela sladit svou legislativu s právními předpisy EU, což vedlo k tomu, že ČNB musela sjednotit mimo jiné právní závaznost své nezávislosti, viz výše uvedené členění nezávislosti na čtyři podskupiny.

Měření míry nezávislosti pomocí indexu LS

Druhé měření (viz tab. č. 4.2) zpracuji pomocí indexu LS. Index vznikl v práci Loungani-Sheetse v roce 1997. Tabulka č. 4.2 byla použita z práce *Lounganiho, Sheetse (1997)*, doplněné údaje ve sloupcích 2 až 5 jsou dle vlastního zpracování. Tento index jsem vybrala proto, že byl vytvořen v pozdější době a je tudíž kombinací předchozích přístupů, viz druhá kapitola. Index diferencuje tři typy nezávislosti CB, a to cílovou, ekonomickou a politickou. Odpovědi jsou hodnoceny tak, že otázkám číslo 1, 3, 7, 8, je přiřazen jeden bod za kladnou odpověď, záporná odpověď je hodnocena nula body. Otázka č. 2 je bodována odlišně, za každý nástroj, který má v kompetenci CB je přidělena 1/3 bodu. Zbylé otázky dostávají za kladnou odpověď nula bodů a za zápornou jeden bod. U nejednoznačných odpovědí na otázku se přiděluje 0,5 bodu. Jako u předchozího indexu, vyšší celkový počet bodů značí vyšší míru nezávislosti dané centrální banky.

Tab. 4.2 Cílová, ekonomická a politická nezávislost

	Počet bodů	ČNB	Počet bodů	ECB
1. Obsahuje zákon o centrální bance ustanovení o cenové stabilitě jako ústřední makroekonomický cíl centrální banky?	1	Ano	1	Ano
2. Kontroluje centrální banka nástroje měnové politiky (operace na volném trhu, povinné minimální rezervy, diskontní sazbu)?	1	Ano	1	Ano
3. Existuje závazný právní limit na přímé financování vlády centrální bankou?	1	Ano	1	Ano
4. Může vláda získat přímý úvěr od centrální banky?	1	Ne	1	Ne
5. Podléhá centrální banka nařízením vlády při provádění měnové politiky?	1	Ne	1	Ne
6. Může být guvernér odvolán výkonnou mocí nebo parlamentem v případě konfliktu týkajícího se měnové politiky?	1	Ne	1	Ne

7. Přesahuje funkční období guvernéra volební cyklus?	1	Ano	1	Ano
8. Přesahuje funkční období členů bankovní rady volební cyklus?	1	Ano	1	Ano
9. Je guvernér jmenován výkonnou mocí?	1	Ne	0	Ano
10. Je některý z členů bankovní rady jmenován výkonnou mocí?	1	Ne	0	Ano
11. Je počet členů bankovní rady jmenovaných výkonnou mocí větší než počet členů jmenovaných jinými orgány?	1	Ne	0	Ano
12. Může se představitel vlády nebo vládní úředník zúčastnit zasedání bankovní rady?	0	Ano	0	Ano
13. Má představitel vlády nebo vládní úředník v bankovní radě hlasovací právo?	1	Ne	1	Ne
14. Má představitel vlády nebo vládní úředník v bankovní radě právo veta?	1	Ne	1	Ne
Celkem bodů	13		10	

Zdroj: Vlastní zpracování.

Proč jsem volila právě tyto odpovědi, se zde pokusím vysvětlit. Hlavní cíl, a to stabilní cenová hladina mají obě banky striktně vymezeny ve svém právním ukotvení. Co se týče nástrojů měnové politiky, tak ECB v současné době využívá tři, a to operace na volném trhu a minimální rezervy a stálé facility. ČNB používá nyní také tři nástroje, a to operace na volném trhu, facility²⁴ a povinné minimální rezervy. Financování vlády je nepřípustné ze zákona u obou institucí. Stejně tak vláda nesmí zasahovat do provádění měnové politiky CB. Guvernér ČNB i prezident ECB mohou být odvoláni jen ze zákonem stanovených důvodů. Guvernér ČNB je jmenován na období 6 let, volební cyklus je v ČR 4 roky, naproti tomu prezident ECB je volen na období minimálně pěti let a Evropský parlament na 5 let, ale co 2,5 roku se část obměňuje. Bankovní rady obou institucí přesahují volební cyklus, bankovní rada ČNB má funkční období 6 let a bankovní rada ECB 8 let. Jmenování guvernéra a bankovní rady ČNB nemá v kompetenci výkonná moc, nýbrž prezident republiky. V případě odpovědí na tyto otázky u ECB se opět odkazují na argumentaci o personální nezávislosti ECB. Představitel vlády nebo vládní úředník

²⁴ ČNB používá dva druhy facilit. Automatické facility, které slouží k poskytování nebo ukládání likvidity přes noc a mimořádné facility zavedla ke konci roku 2008. Jedná se o mimořádné dodávací repo operace se splatností dva týdny a tři měsíce, jejichž cílem je podpořit fungování trhu se státními dluhopisy.

se může účastnit v obou případech zasedání rady, není to však povinností a nemají hlasovací právo ani právo veta, je jim udělen jen hlas poradní.

Komparaci pomocí indexu LS bych přisuzovala vyšší vypovídací schopnost, protože byl vytvořen v pozdější době a je složen z předchozích indexů, včetně právě indexu GMT. Z komparace provedené v tabulce č. 2 lze ještě výrazněji stanovit, že ČNB dosahuje vyšší míry nezávislosti, protože naměřená nezávislost dosahuje 3- bodového rozdílu.

Po provedení komparace pomocí obou vybraných indexů lze jednoznačně říci, že Česká národní banka dosahuje vyšší míry nezávislosti. Z mého pohledu, po nastudování všech dostupných informací, mohu konstatovat, že ČNB objektivně dosahuje vyšší míry nezávislosti, a tím vyvracím na počátku stanovenou hypotézu. Tento fakt je ovšem podmíněn mým zpochybněním personální nezávislosti ECB. Je totiž třeba říci, že pokud bych k tomuto závěru nedošla, ECB by při měření, bez přihlédnutí k těmto skutečnostem dosahovala vyšší míry nezávislosti. Dále je také jasné, že ČNB by výsledků dosažených v tabulce č. 1 a 2 nedosahovala, pokud by se ČR nestala členem EU. Došlo totiž k harmonizaci Zákona o ČNB s legislativní úpravou postavení Evropské centrální banky. ČNB totiž do roku 2002 umožňovala dle zákona úvěrování vlády, apod. Dovolím si tvrdit, že v postavení ECB a ČNB funguje po vstupu ČR do EU vztah „učitel“ a „žák“. Protože ČNB by takové míry nezávislosti dříve nesplňovala. Mé tvrzení ovšem nejde ani potvrdit ani vyvrátit, a to hlavně z jednoho důvodu. Indexy, které jsem si pro komparaci vybrala, ale i ty, které jsem popisovala v rámci druhé kapitoly, jsou bohužel v dnešní době zastaralé a nemají potřebnou vypovídací schopnost. Samozřejmě není možné tvrdit, že jsou špatné, jen v současnosti neexistuje žádná studie, která by se věnovala měření míry nezávislosti centrálních bank, v tom smyslu, že by některý ze současných ekonomů vytvořil nový dotazník či index, který by byl uzpůsoben dnešním podmínkám ve světové ekonomice. Pokud se ovšem budu držet toho, že index LS je z uvedených „nejnovější“, musím konstatovat, že vyšší míry nezávislosti dosahuje Česká národní banka.

Doufám, že se mi podařilo dosáhnout maximálně objektivního posouzení a komparace nezávislosti ČNB a ECB. Je však zřejmé, že jsem se při vyplnění dotazníků mohla rozhodovat subjektivně na základě mnou uvedených argumentů pod tabulkou. Je proto možné, že by s naměřenými hodnotami někteří čtenáři nemuseli souhlasit a argumentovali by jinak, zejména v bodě personální nezávislosti ECB.

4.3 Shrnutí komparace nezávislosti ČNB a ECB

Protože existuje jasný rozdíl mezi nezávislým měřením míry nezávislosti a tím, jak prezentují svou nezávislost samotné organizace, byly nejdříve vymezeny a komparovány prezentované postoje obou institucí. Při pohledu na to, jak svou nezávislost posuzují samotné centrální banky lze vidět, že se velice podobají. Shodně se instituce prezentují jako vysoce nezávislé, stejně tak mají obě nezávislost právně zakotvenu. V obou případech existuje členění nezávislosti, a to na funkční, institucionální, personální a finanční.

V případě vlastní komparace nezávislosti ČNB a ECB dle zvolených indexů se oproti prezentovaným stanoviskům samotných centrálních bank jedná o objektivnější, podrobnější a věcnější vymezení a komparaci nezávislosti obou těchto institucí. Pro měření míry nezávislosti byly vybrány indexy GMT a LS. Tyto indexy byly zvoleny pro jejich rozmanitost otázek a také proto, že jsou dle mého názoru nejznámější a nejčastěji používané pro měření nezávislosti centrálních bank.

Po provedení komparace pomocí obou vybraných indexů lze tedy jednoznačně konstatovat, že Česká národní banka dosahuje vyšší míry nezávislosti. Což vyvrací hypotézu stanovenou na počátku práce. Tento fakt je však podmíněn zpochybněním personální nezávislosti ECB a také faktem, že by ČNB takových výsledků nedosahovala, pokud by nevstoupila do EU a nedošlo tak k harmonizaci zákona o ČNB s legislativní úpravou postavení Evropské centrální banky.

5 Závěr

Vznik centrálního bankovníctví je právem pokládán za nový mezník bankovního systému. Nejen proto, že vznikl dvoustupňový bankovní systém, kde je prvním stupněm centrální banka, a stupněm druhým banky komerční, ale také proto, že jsou centrální banky v dnešní době nepostradatelné. Spravují totiž měnu, dohlíží na obchodní banky, poskytují jim úvěry, licence a stanovují podmínky pro jejich činnost. Vedou účet státního rozpočtu, sledují množství peněz v oběhu, spravují rezervy v zlatě a cizích měnách.

Česká národní banka vznikla 1. 1. 1993 a zároveň s ní i oficiální platidlo koruna česká (Kč). ČNB je centrální bankou České republiky. Právní základy má v Ústavě České republiky a svou činnost plní na základě zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Nejvyšším orgánem ČNB je bankovní rada. Jejím hlavním cílem je péče o cenovou stabilitu. Pro dodržení tohoto cíle používá ČNB vybrané nástroje měnové politiky, předpokladem jejich účinnosti je nezávislost centrální banky.

Evropská centrální banka byla založena 1. července 1998 Smlouvou o Evropské unii, kdy také začala fungovat. Přičemž k právnímu ukotvení funkcí došlo se spuštěním třetí fáze EMU, a to 1. ledna 1999. ECB spolupracuje s „Evropským systémem centrálních bank“, který je složen ze všech 27 zemí EU. Pouze 16 z těchto zemí zatím přijalo euro, což je společná měna. Za úkol má řídit euro a zabezpečovat stabilitu. Právním základem jsou zakládající smlouvy v posledním znění a Statut ESCB a ECB.

Diskuse ekonomů o nezávislosti centrálních bank, se datují od počátku 80. let 20. století. Tuto problematiku nediskutují ovšem pouze ekonomové, ale také široká veřejnost. Nezávislost centrálních bank se stala součástí ekonomického výzkumu. V dnešní době existuje mnoho názorů jak pro tak proti nezávislosti CB. Koncem 80. a počátkem 90. let začaly vznikat empirické analýzy vztahu mezi mírou nezávislosti centrálních bank a výsledky jejich politiky.

V práci bylo použito členění nezávislosti centrálních bank na nezávislost de jure a nezávislost de facto. De jure měřením nezávislosti se rozumí měření legislativy CB. De facto nezávislostí se měří nezávislost skutečná. Do nezávislosti de jure bylo začleněno

měření pomocí indexu GMT, indexu vycházejícího z knihy Cukiermana, a indexu Loungani-Sheets (LS). Pro měření nezávislosti de facto byla zařazena dotazníková metoda, měření pomocí veličiny „míry obratu“ guvernéra ve funkci, třetí metodou je použití veličiny „index politické zranitelnosti CB“.

Do práce byly zařazeny důležité pojmy jako odpovědnost, kredibilita a transparentnost. Nezávislost centrální banky je těžko udržitelná bez odpovědnosti. Kredibilita centrální banky, tedy její důvěryhodnost, je důležitá jak z pohledu odpovědnosti centrální banky, tak pro efektivní realizaci měnové politiky. Transparentnost, je dalším důležitým prvkem pro dosažení vysoké míry nezávislosti. Té dosahuje centrální banka poskytováním veškerých informací široké veřejnosti.

Protože nelze opomíjet rozdíl mezi nezávislým měřením míry nezávislosti a tím, jak prezentují svou nezávislost samotné organizace. Byly v práci, v rámci třetí kapitoly, nejdříve definovány a komparovány prezentované postoje obou institucí. Při tomto zhodnocení jsem došla k závěru, že se postoje obou institucí velice podobají. Shodně se instituce prezentují jako vysoce nezávislé, stejně tak mají obě nezávislost právně zakotvenu. V obou případech existuje členění nezávislosti, a to na funkční, institucionální, personální a finanční.

Oproti prezentovaným stanoviskům samotných centrálních bank se jedná, v případě vlastní komparace, dle zvolených indexů, o objektivnější, podrobnější a věcnější vymezení a komparaci nezávislosti obou institucí. Pro měření míry nezávislosti jsem si vybrala indexy GMT a LS. Oba jsem zvolila pro jejich rozmanitost otázek a také proto, že jsou dle mého názoru nejznámější a nejčastěji používané pro měření nezávislosti centrálních bank.

Cílem mé diplomové práce bylo provést objektivní komparaci nezávislosti České národní banky a Evropské centrální banky. A zjistit, která z komparovaných centrálních bank dosahuje vyšší míry nezávislosti.

Hypotéza: Při měření nezávislosti České národní banky a Evropské centrální banky předpokládám, že větší nezávislosti dosáhne právě Evropská centrální banka, protože je v literatuře popisována jako pravděpodobně nejnezávislejší centrální bankou na světě.

Po provedení komparace pomocí obou vybraných indexů mohu jednoznačně konstatovat, že Česká národní banka dosahuje vyšší míry nezávislosti. Což zároveň vyvrací hypotézu stanovenou na počátku práce. Tento fakt je však podmíněn zpochybněním personální nezávislosti ECB a také faktem, že by ČNB takových výsledků nedosahovala, pokud by nevstoupila do EU a nedošlo tak k harmonizaci zákona o ČNB s legislativní úpravou postavení Evropské centrální bank.

V rámci třetí kapitoly jsem zpochybnila personální nezávislost ECB. Došla jsem k závěru, že při volbě prezidenta, viceprezidenta a Bankovní rady ECB dochází k obrovským politickým tlakům a lobby. Již první prezident ECB William Duisenberg byl zvolen do této funkce z důvodu, že byl jako jediný politicky akceptován všemi státy. Stejně politické tlaky zafungovaly i při volbě současného prezidenta ECB Jean-Claude Tricheta. V práci jsem popisovala současnou situaci ohledně volby viceprezidenta ECB a s tím spojené politické lobby ze strany Německa.

V závěru práce chci konstatovat, že se mé předpoklady a tvrzení vyplnily a Portugalec Vitor Constancio se stal viceprezidentem ECB. Proto si také myslím, že se příští rok staneme svědky úspěšného lobby ze strany německé politické scény a novým prezidentem ECB se opravdu stane současný guvernér německé centrální banky Axel Weber. Tímto bych také chtěla poukázat na nutnost změn na přehlednější a jasnější volbu prezidenta, viceprezidenta a Bankovní rady ECB.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

ANDENAS, M. 1997. *European economic and monetary union: the institutional framework*. International banking and finance law, v. 6. London: Kluwer Law International, 1997. 592 p. ISBN 978-9041106872.

ANDENAS, M. 1997. *European economic and monetary union: the institutional framework*. International banking and finance law, v. 6. London: Kluwer Law International, 1997. 309-311 p. ISBN 978-9041106872.

BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. 2008. *Ekonomie evropské integrace*. 2. vydání. Praha : GRADA Publishing, 2008, 480 s. ISBN 978-80-247-1807-1.

BLINDER, A. S. 1999. *Central Bank Credibility: Why Do We Care and How Do We Build It?* NBER Working Paper, no. 7161, June.

BRIAULT, C. B., HALDANE, A. G., KING, M. A. 1996. *Independence and Accountability*. Bank of England Working Paper, no. 49, April 1996.

CUKIERMAN, A. 1992. *Central bank strategy, credibility and independence theory and evidence*. Cambridge and London: MIT Press, 1992.

CUKIERMAN, A., WEBB, S. B. 1995. *Political Influence on the Central Bank: International Evidence*. The World Bank Economic Review, vol. 9, no. 3, 1995, p. 397-423.

DILLÉN, H., NILSSON, J. 1998. *Transparency, Uncertainty and Monetary Policy*. Proceedings from Monetary Policy Under Uncertainty Workshop in RBNZ, Sveriges Riksbank, 1998.

EIJFFINGER, S. C. W., HAAN, J. D. 1996. *The Political Economy of Central Bank Independence*. Special Papers in International Economics, no. 19, Princeton University, 1996.

FRY, M., JULIUS, D., MAHADEVA, L., ROGER, S., STERNE, G. 2000. *Key Issues in the Choice of Monetary Policy Framework*. In.: Mahadeva, L., Sterne, G. (eds): *Monetary Policy Frameworks in a Global Context*. Routledge, 2000.

GRILLI, V., MASCIANDARO, D., TABELLINI, G. 1991. *Political and monetary institutions and public finance policies in the industrial economies*, *Economic Policy*, No. 13, 1991, p. 342-392.

KLIKOVÁ, Ch., KOTLÁN, I. 2006. *Hospodářská politika*. 2. aktualiz. vyd. Ostrava : Sokrates, 2006. 275 s. ISBN 80-86572-37-4.

KOTLÁN, V. 2001. *Politická ekonomie nezávislosti centrální banky: Studie 4/2001*. 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 75 s. ISBN 80-238-7582-5.

KVIZDA, M. 2005. *Nezávislost versus odpovědnost Evropské centrální banky – existuje řešení?*, *Politická ekonomie*, 5, 2005, s. 617.

KYDLAND, F. E., PRESCOTT, E. C. 1977. *Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans*. *Journal of Political Economy*, vol. 85, no. 3, 1977, s. 473-491.

LOUNGANI, P., SHEETS, N. 1997. *Central Bank Independence, Inflation and Growth in Transition Economies*. *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 29, No. 3 (August), 1997, p. 381-399.

ROTHBARD, M. N. 2008. *The Mystery of Banking*. 1. vyd. Ludwig von Mises Institute, 2008. ISBN: 978-1-933550-28-2.

PAVLÁT, V. 2004. *Centrální bankovníctví*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2004. 138 s. ISBN 80-86754-29-4.

REVENDA, Z. 2001. *Centrální bankovníctví*. 2. vyd. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1.

TARKKA, J., MAYES, D. G. 1999. *The Value of Publishing Official Central Bank Forecasts*. Bank of Finland Discussion Papers, no. 22/99, 1999.

TOMÁŠEK, M. 2007. *Evropské měnové právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 180 s. ISBN 80-7179-940-5.

HAVEL, J., HOLÁSEK, J. 2010. *ÚZ č. 764 Evropské právo : základní dokumenty ve znění Lisabonské smlouvy*. Vyd. 1. Ostrava-Hrabůvka : SAGIT, a.s., 2010. 304 s. ISBN 978-80-7208-785-3.

Internetové zdroje

Česká národní banka: *Číselník BA0146* [online]. 4.0. Praha : ČNB, 2003-2010, 1.1.2009 [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <http://www.cnb.cz/legislativa/predpisy_CNB/predpisy_menove_bank_stat/vykazy_metodik_2009/cast_V/download/5_BA0146_0901.pdf>.

Česká národní banka: *Logo ČNB* [online]. 2003-2010 [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.cnb.cz/cs/index.html>>.

Česká národní banka: *Nezávislost ČNB* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/faq/nezavislost_cnb.html>.

Česko. Zákon č. 335 ze dne 23. července 2002, kterým se mění zákon č. 6/1992 Sb., o České národní bance. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 121, s. 7088-7097. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2002/sb121-02.pdf>>. ISSN 1211-1244.

Česko. Zákon České národní rady č. 6 z dne 31. prosince 1992, o České národní bance. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 3, s. 35-42. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1993/sb03-93.pdf>>. ISSN 1211-1244.

Česko. Zákon České národní rady č. 6 z dne 31. prosince 1992, o České národní bance. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 3, s. 35-42. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1993/sb03-93.pdf>>. ISSN 1211-1244.

KAPOUNEK, S. 2004. *Monetární politika a centrální bankovníctví*. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, opory přednášek, 82 s. Online vydání dostupné od roku 2004 také z WWW: <http://www.kapounek.cz/dokumenty/elearning_MPaCB.pdf>.

KOTLÁN, V., FRAIT, J. 1999. *Empirie vztahu mezi mírou nezávislosti centrální banky a výsledky její politiky*. Finance a úvěr. Praha: Ministerstvo financí České republiky, 1999, roč. 49, č. 10, s. 565-586. ISSN 0015-1920. Dostupný z WWW: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2785_199910vk.pdf>.

The European Central Bank: *Protokol o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky* [online]. 2003 [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/cs_statute_2.pdf>.

The European Central Bank: *Generální rada* [online]. 1998c [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/facts/orga/html/or_018.cs.html>.

The European Central Bank: *Logo ECB* [online]. 1998 [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ecb.int/ecb/html/index.en.html>>.

The European Central Bank: *Nezávislost* [online]. 2007 [cit. 2010-02-19]. Dostupný z WWW: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/facts/orga/html/or_007.cs.html>.

The European Central Bank: *Rada guvernérů* [online]. 1998a [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/decisions/govc/html/index.cs.html>>.

The European Central Bank: *Smlouva o ES* [online]. 2006 [cit. 2010-02-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/ce32120061229cs00010331.pdf>>.

The European Central Bank: *Transparentnost* [online]. 1998d [cit. 2010-02-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ecb.int/ecb/orga/transparency/html/index.cs.html>>.

The European Central Bank: *Výkonná rada* [online]. 1998b [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/facts/orga/html/or_017.cs.html>.

Seznam zkratek a symbolů

§	Paragraf
CB	Centrální banka
CERTIS	Systém mezibankovního platebního styku
CP	Cenné papíry
Č	Číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČS	Česko - Slovensko
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj
ECB	Evropská centrální banka
EMI	Evropský měnový institut
EMU	Evropská měnová unie
ES	Evropské společenství
ESCB	Evropský systém centrálních bank
EU	Evropská unie
GMT	Grilli-Masciandaro-Tabellini Index
HDP	Hrubý domácí produkt
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
LS	Loungani-Sheets Index
LVAV	Nevážený index
LVAW	Vážený index
MMF	Mezinárodní měnový fond
OBR	Obrázek
SB	Sbírka
SBČS	Státní banka Československá
SKD	Systém trhu krátkodobých dluhopisů
TZV	Takzvané
VIZ	Lze vidět
ZEJM	Zejména

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- беру на вѣдомі, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne .....

.....
jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

.....

Seznam obrázků a tabulek

Obr. 2.1 Funkce centrální banky v tržní ekonomice	14
Obr. 2.2 Členění nástrojů měnové politiky podle dopadu na bankovní systém	18
Tab. 4.1 Politická a ekonomická nezávislost	59
Tab. 4.2 Cílová, ekonomická a politická nezávislost	61

Seznam příloh

- Příloha č. 1** Politická a ekonomická nezávislost (Grilli, Masciandaro, Tabellini, 1991)
- Příloha č. 2** Kritéria právní nezávislosti (Cukierman, 1992)
- Příloha č. 3** Cílová, ekonomická a politická nezávislost (Loungani; Sheets, 1997)
- Příloha č. 4** Míra odpovědnosti centrálních bank (Fry et al., 2000, tab. 4.5)
- Příloha č. 5** Proč je důležitá kredibilita (Blinder, 1999)
- Příloha č. 6** Jak dosáhnout kredibility (Blinder, 1999)
- Příloha č. 7** Vybrané aspekty transparentnosti centrálních bank (Fry et al., 2000, tab. 4.6)

Příloha č. 1

Politická a ekonomická nezávislost (Grilli, Masciandaro, Tabellini, 1991)

Politická nezávislost
9. Guvernér není jmenován vládou.
10. Guvernér je jmenován na více než 5 let.
11. Celá bankovní rada není jmenována vládou.
12. Bankovní rada je jmenována na více než 5 let.
13. Účast představitele vlády v bankovní radě není nařízena.
14. Souhlas vlády s měnovou politikou není vyžadován.
15. Centrální banka má uloženo zákonem sledovat cenovou stabilitu.
16. V případě konfliktu mezi CB a vládou zákon uděluje větší moc CB.
Ekonomická nezávislost
8. Přímé úvěrování vlády není automatické.
9. Přímý úvěr je poskytován za tržní sazby.
10. Přímý úvěr poskytován vládě je pouze dočasný.
11. Přímý úvěr poskytován vládě je objemově omezen.
12. CB se neúčastní primárního trhu veřejného dluhu.
13. Diskontní sazbu určuje centrální banka.
14. Centrální banka neprovádí bankovní dohled.

Zdroj: KOTLÁN, Viktor. *Politická ekonomie nezávislosti centrální banky : Studie 4/2001*. 1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 75 s. ISBN 80-238-7582-5.

Příloha č. 2

Kritéria právní nezávislosti (Cukierman, 1992)

Guvernér centrální banky	1. Funkční období.
	2. Kdo jej jmenuje?
	3. Podmínky odvolání z funkce.
	4. Může zastávat další funkce?
Formulace monetární politiky	5. Kdo formuluje politiku?
	6. Kdo má konečné slovo v případě konfliktu?
	7. Podílí se CB aktivně na přípravě státního rozpočtu?
Cíle centrální banky	8. Cenová stabilita je jediný (vedlejší, hlavní, není) cíl.
Omezení úvěrů vládě	9. Přímé úvěry.
	10. Sekuritizované úvěry.
	11. Kdo rozhoduje o termínech a podmínkách půjček?
	12. Kdo všechno si může od CB půjčovat?
	13. Jak je objem půjčky limitován?
	14. Jak je limitována doba splatnosti?
	15. Jak jsou určeny úrokové sazby za úvěry?
	16. Může CB nakupovat státní dluhové cenné papíry na primárním trhu?

Zdroj: KOTLÁN, Viktor. *Politická ekonomie nezávislosti centrální banky : Studie 4/2001*.

1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 75 s. ISBN 80-238-7582-5.

Příloha č. 3

Cílová, ekonomická a politická nezávislost (Loungani; Sheets, 1997)

15. Obsahuje zákon o centrální bance ustanovení o cenové stabilitě jako ústřední makroekonomický cíl centrální banky?
16. Kontroluje centrální banka nástroje měnové politiky (operace na volném trhu, povinné minimální rezervy, diskontní sazbu)?
17. Existuje závazný právní limit na přímé financování vlády centrální bankou?
18. Může vláda získat přímý úvěr od centrální banky?
19. Podléhá centrální banka nařízením vlády při provádění měnové politiky?
20. Může být guvernér odvolán výkonnou mocí nebo parlamentem v případě konfliktu týkajícího se měnové politiky?
21. Přesahuje funkční období guvernéra volební cyklus?
22. Přesahuje funkční období členů bankovní rady volební cyklus?
23. Je guvernér jmenován výkonnou mocí?
24. Je některý z členů bankovní rady jmenován výkonnou mocí?
25. Je počet členů bankovní rady jmenovaných výkonnou mocí větší než počet členů jmenovaných jinými orgány?
26. Může se představitel vlády nebo vládní úředník zúčastnit zasedání bankovní rady?
27. Má představitel vlády nebo vládní úředník v bankovní radě hlasovací právo?
28. Má představitel vlády nebo vládní úředník v bankovní radě právo veta?

Zdroj: LOUNGANI, P., SHEETS, N. *Central Bank Independence, Inflation and Growth in Transition Economies*. Journal of Money, Credit and Banking, Vol. 29, No. 3 (August), 1997, p. 381-399.

Příloha č. 4

Míra odpovědnosti centrálních bank (Fry et al., 2000, tab. 4.5)

Kategorie	Odpověď
Centrální banka publikuje cíl	Ano
Vláda se podílí na specifikaci cíle	Ano
V případě minutí cíle existují navazující procedury	Ano, formální
	Ano, neformální
	Ne
Legislativa upravuje způsob monitorování centrální banky	Ano
	Nepravidelně, nebo je omezená instrumentální nezávislost
	Ne
Vláda může v jasně specifikovaných případech převzít kontrolu nad měnovou politikou	Ano, ukotveno formálně
	Ano, neformálně
	Ne

Zdroj: KOTLÁN, Viktor. *Politická ekonomie nezávislosti centrální banky : Studie 4/2001*. 1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 75 s. ISBN 80-238-7582-5.

Příloha č. 5

Proč je důležitá kredibilita (Blinder, 1999)

	Centrální bankéři		Ekonomové	
	Průměrná známka	Pořadí	Průměrná známka	Pořadí
Udržení nízké inflace	4,39	1	4,17	1
Méně nákladná dezinflace	4,13	2	3,83	2
Ke změně taktiky	4,38	5	3,97	3
K obraně měny	4,29	3	3,47	5
K plnění poslání věřitele poslední instance	4,12	6	3,74	4
K udržení nezávislosti	4,34	4	3,19	7
Veřejní činitelé by měli být upřímní a pravdomluvní	4,00	7	3,30	6

Zdroj: KOTLÁN, Viktor. *Politická ekonomie nezávislosti centrální banky : Studie 4/2001*. 1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 75 s. ISBN 80-238-7582-5.

Příloha č. 6

Jak dosáhnout kredibility (Blinder, 1999)

	Centrální bankéři		Ekonomové	
	Průměrná známka	Pořadí	Průměrná známka	Pořadí
Historická spolehlivost	4,58	1	4,30	1
Nezávislost centrální banky	4,51	2	3,99	2
Úspěšný minulý boj s inflací	4,15	3	3,83	3
Transparentnost	4,13	4	3,44	4
Nízký fiskální deficit či dluh	3,92	5	3,27	5
Omezení pravidly	2,89	6	2,32	6
Osobní motivace	2,15	7	1,95	7

Zdroj: KOTLÁN, Viktor. *Politická ekonomie nezávislosti centrální banky : Studie 4/2001*. 1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 75 s. ISBN 80-238-7582-5.

Příloha č. 7

Vybrané aspekty transparentnosti centrálních bank (Fry et al., 2000, tab. 4.6)

Kategorie	Odpověď
Centrální banka vysvětluje měnověpolitické opatření v den jeho přijetí	Ano
Centrální banka poskytuje vysvětlení měnověpolitického opatření i pokud zůstává nastavení měnových podmínek bez změny	Ano
	Ano, někdy
	Ne
Měnověpolitická rozhodnutí jsou diskutována ve zprávách či bulletinech centrální banky	Minimálně 2x ročně
	Jednou ročně
	Ne
Záznamy z měnověpolitických jednání jsou publikovány	Ano, do měsíce
	Ano, později než za měsíc
	Ne
Publikováno rozložení hlasů členů řídicího orgánu	Ano
Ve zprávách nebo bulletinech je publikován pohled centrální banky do budoucnosti	Ano, více než jednou ročně
	Ano, alespoň jednou ročně
Centrální banka publikuje rizika předpovědi budoucnosti	Ano
Centrální banka diskutuje chyby v minulých předpovědích	Ano
	Ano, někdy
Proslovy členů řídicího orgánu	Minimálně měsíčně
	Minimálně čtvrtletně
	Občas
Centrální banka publikuje výzkumné publikace	Více než 10x ročně
	Více než 5x ročně
	Ne

Zdroj: KOTLÁN, Viktor. *Politická ekonomie nezávislosti centrální banky : Studie 4/2001*. 1. vyd. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 75 s. ISBN 80-238-7582-5.